Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндезилеттингеН

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл ДЕКАБРЬ 3 ВОСКРЕСЕНЬЕ

№ 285 (9053).

Өртээ 2 көп.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Россия Федерациязының үлетпүрүнүң ажылдакчылары ССРЭ-нин тургустунганының 50 чыл оюн төлептиг уткууру дээш чарышпышаан, үлетпүр продукциязын сайгарарының болгаш кылыгларның эн чугула хевирлериниң хөй нуруузун бүдүреринин он бир айлар планын хуусаа бетинде күүсеткен.

* * *

Украинаның үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары ССРЭ-нин тургустунганының 50 чыл оюн төлептиг уткууру болгаш тоску беш чылдың ийиги чылының онаалдаларын чедиишкиннинг боттандырары дээш социалистиг чарышты калбарткаш, үлетпүр продукциязын сайгарарының, кылыгларның эн чугула хевирлериниң хөй нуруузун бүдүреринин 11 айлар планын хуусаа бетинде күүсеткен.

* * *

ССРЭ-нин тургустунганының 50 чыл оюн төлептиг уткууру болгаш тоску беш чылдың ийиги чылының планын хуусаа бетинде күүседири дээш социалистиг чарышка Белоруссияның үлетпүрүнүң ажылдакчылары күш-ажылчы улуг чедиишкиннинг болган. Олар продукция сайгарарының болгаш үлетпүр кылыгларының эн чугула хевирлериниң хөй нуруузун бүдүреринин 11 айлар планын хуусаа бетинде күүсеткен.

КЫШТАГЛААШКЫН. АМГЫ БАЙДАЛ

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир, кыштаглаашкынны чедиишкиннинг эрттирер талазы-биле Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбартырынче кыйгырган СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын биетиң республиканың бүгү ажыл-ишчилери малчыннар дутайында партияның болгаш чазактың база катан саглаш салыышкынының илерели кылдыр үнелеп, ооң-биле чер болгашда таныжып, мооң мурнунда боттарының хүлээлгелерин бедиди эде көрүп, чаа немелде соругларны салып турар. Ооң чижээнге Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туран сүт-бараан фермазының коллективиниң биетиң солунга парлаттынган кыйгырыын адап болур. Ол мурнакчы коллективтиң кыйгырыын чер болганда деткип эгелээн.

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының негелделерин күүседиринге, малчыннар ортузунга чарышты нептередиринге чер-черде партия организациялары коммунистер авангардчы ролюн көргүзер апаар. Колхозтарда, совхозтарда, фермаларда, бригадаларда социалистиг чарышты организастаарын, ооң чорун турарын боттарының шыңгыы контролюнга алган турары чугула.

Республиканың көдээ ажыл-ишчилери ам удавас байырлаар деп турарывыс ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр чартык чүе чыл болур юбилейин багай эвес чедиишкиннер-биле демдеглеп турар. Малчыннарның . тускай эртемнигленриң чүткүдүг күш-ажылының ачызында чылда эът садарының планыг онаалдазы ноябрьның баштайгы чартыында чедир безин 93,1 хуу, а сүттүг—95,4 хуу күүсеттинген. Ооң-биле кады республиканың ажыл-агыйлары мал продуктуларындан чылда дүк садарының быжыг планын база күүседип апкан. Бо бүгүнүң талазы-биле эки көргүзүглерни Таңды районнуң ажыл-агыйлары чедип алган. «Революцияның чалбыыжы» колхоз, «Межегей», «Тиилелге» совхозтар ышкаш ооң чамдык мурнакчы ажыл-агыйлары харын-даа чылда планныг онаалдаларын шагда-ла чедиишкиннинг дооскаш, юбилей байырлалынга чедир пландан ажыр продукция садарының тодаргай сорулгаларын салып алган ажылдап турарлар. Таңдыжыларның ол чедиишкиннери улуг организакчы ажылдан, ажылдың шиитпирлиг участокторынга коммунистериң күүнүн шын хуваганындан чедип алдынган. Район ол күш-ажылчы чедиишкини-биле СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл түгүн чаалап алган.

Мал кыштаглаашкының чедиишкиннинг эрттиринге Каа-Хемниң ажыл-ишчилери быжыг бүзүрелдиг. Күрүнеге тараа садарын чедиишкиннинг боттандырышаан, мал чеми тарааны курлавырлаарын районга бедик деңнелге тургусканының ачызында, малдан алыр продукцияны бүдүрери, ону күрүнеге садары дүрген темпилиг чорун турар. Каа-Хем район Октябрь байырлалының бүдүүзүнде-ле чылда сүт садар планын ажыр күүседиткен болгаш чоокта чаа эттиин күүседип алганын рапорттаан.

Партия райкомнарының, райкүүскомнарның, чер-черде парторганизацияларның план болгаш хүлээлгелер күүселдезинче онза кичээнгей салып турарының ачызында, республиканың бүгү-ле колхозтары, совхозтары юбилейге чедир малдан алыр продуктуларны күрүнеге садарының чыл планын күүседип шыдаар аргазы бар. Мал чеминиң курлавыры ажыл-агыйларда мурнунда чылдардаазынга бодаарга черле элээн эки. Ам кол сорулга болза, партия болгаш чазактың доктаалында демдеглээни ышкаш, бар мал чемин кампыг чарыгдаары, ону кышкы үеде малды чемгерериниң талазы-биле ферма, бригада, кодан бүрүзүнге социалистиг зоотехниктиг нетелделеринге дүүштүр ажыглаары болур.

Соок дүжериниң ырак мурнунда-ла ол ажылды баш удур холга ап шыдаан ажыл-агыйларда байдал багай эвес. Ыпдыг черлерге «Межегей», «Саян» совхозтарны, Каа-Хем районнуң «Тиилелге», «Коммунизмче орук» колхозтарын, «Улут-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазын болгаш оскелерни-даа хамаарыштырып болур. Ол мурнакчы ажыл-агыйларда малдың бөдүүн болгаш чулуктуг чемперининг 2—3 ай күрлавырын фермаларда, коданнарда чедиргеН, ону малга бээрде рационну шыңгыы барымдаалап, ооң контролюн боттандырып турар.

Ынчалза-даа соок кышка чер болганда шак ынчаар деңдески белеткелдиг ужурашкан деп чугаалаары берге. Кыштаглаашкын түлүктээн. Бо кыш малчыннарга каш дакпыр шылгалданы онаай берген. Түге дизе кыш республикада онзагай бергедээшкиннерлиг эгелээни-биле дүвүренчиг. Чамдык районнарда кылын хар чаггаш, чем чарыгдалын эрте эгелээринче албадаан. А барыын, мурнуу районнарда оон сыр оске: чер кара хевээр ийикпе, азы хар чуга болганындан кыштагларда барган мал сукеун-суггаттан-даа бергедеп турар апарган. Чаңгыс чижек: «Ак-Туруг» совхозтуң дирекциязы, парторганизация, көдээ Совет кыштаглаашкын айтырыын чугаалажып көрбээн. Совхозтуң 14 малчыны эки чылыглаттынмаан өглерге кыштаар ужурга таварышкан, инектин кышкы кажаалары септеттинмээн, мал чеминиң курлавыры чедиишее турда-ла, тараа саваның улустуң хуузунда малынга бастырып алган. Кышка мындыг белеткел чок ужурашкан, мал чеминиң камналгазы багай тургустунган чамдык ажыл-агыйлар бар болуп турар. Ам түгле кыштаглаашкынның эгези болганда, ыпдыг байдалдардан дүрген уштунарының боттуг хемчегларни алыр херек.

Партия райкомнарының инициативазы-биле специалистерден, лекторлардан, амыдырал хандырылгазының ажылдакчыларындан тургустунган бригадаларның малчыншарже үнүүшкүнүн организастаар мурнундагы эки чаңчылды чедимчелиг ажыглаары чугула. Олар партияның болгаш чазактың малчыннарның мурнунда салган чугула сорулгаларын күүседиринге дээштиг дузаны чедирер.

Кыш малчыннарга шыңгыы шылгалда. Малдың түгле баш санын хоратпас эвес, а харын-даа ооң чаш төлүн бүрүн менди ап, продуктулуун бедидерин чедип алыр, шак ындыг харыысалгалыг болурунче хойжу, кадарчы, саанчы, ажаакчы бүрүүн, ылаңгыя коммунистерни партия биле чазак кыйгырган. Бо бүгү улусчу шимчэшкинни удуртуру СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарның, көдээ ажыл-агый эргелелериниң, чер-черде партия, профэвилел, комсомол организацияларының ам кол сорулгаларының бирээзи.

МАЛ АЖЫЛЫ — ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АП ЭГЕЛЭЭН

САМАГАЛТАЙ. (Телефонбиле). «1972—1973 чылдарның кышкы үеизинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Доктаалын Тес-Хем районнуң колхозтарының база совхозунуң малчыннарынга таныштырылгазын партия, совет органнарның харыысалгалыг ажылдакчылары дооскан. Көдээниң ишчилери доктаалда айыткан хемчеглерни үүлдүгүнүп деткип, Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржир күзелин илередип турарлар.

Районнуң дыка хөй ферма ажылдакчылары болгаш малчыннары 1973 чылда социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. «Тес-Хем» совхозтуң мыйыстыг бода мал бригадазының ажыл-ишчилери келир чылын төрүүр чүс баш инекке онаштыр 85 бызааны өстүрерин, сүт саалдазын көвүдедирин планнаан. Ону чедип алырда малдың ажаалда, чемгерилгезин экижидер талазы-биле хемчеглерни алыры көрдүнген. Бирги эээлгеде бар мал чемин кампалгалыг чарыгдаарывче кичээнгейни салган. Бо-ла совхозтуң О. Шынаа салбырының хоочун малчыны Санаа Самба төрүүр чүс баш хойга онаштыр 100 хураганны камгалап алырын аазаан.

«Ак-Эрик», «Чодураа» колхозтарның малчыннары доктаалды амыдыралга боттандырары-биле малды кыштан хүр ажырар, мал продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир хемчеглерни ап турарлар.

А. ДЕМБРЕЛЬ.
«Шынның» корр.

ТУРАНЧЫЛАРНЫҢ КЫЙГЫРЫЫН ДЕТКЭЭН

1972—1973 чылдарның кышкы үеизинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Доктаалын «Кок-Тей» совхозтуң коммунистери боттарының ажык хуралынга чугаалашкан.

Келир чылдың бирги чартыында сүт болгаш дагаа чуургалары бүдүрериниң ниити хемчээлин 5—10 хуу көвүдедирин совхозтуң ажылдакчылары хүлээнген. Мал кыштаглаашкының чедиишкиннинг эрттирерин хандырар хемчеглерни ажылдап кылган. Чижээлээрге, мал кажааларын чылыглаары, вентиляция тургузары дээш, оон-даа өске чүүлдерни хуралга чугаалашканын ёзугаар боттандырып эгелээн.

Мал чеминиң белеткелинче кичээнгейни угландырып, саваңны чымчадыр хайындырар херекселди монтажниктер кылып турар.

«Кызыл тараачын» колхозтуң Туран сүт-бараан фермазының коллективиниң республиканың бүгү малчыннарынга үндүрген кыйгырыын детКээн, боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап эгелээн.

С. МААДЫ.

МАЛЧЫННАРНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Эстон ССР-ниң Тартус районунуң «Тарту» дээр дуржулга көргүзүг совхозунуң «Рахиге» фермазының саанчыларының коллективи мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалынга харыы кылдыр боттарының ниити хуралынга бирги кварталдың онаалгаларын ажыр күүседир деп шиитпирни үндүрген болгаш 1972—1973 чылдарда чаа хүлээлгелерни алганнар. Бүгү курлавырларны ажыглап турган, оларның күүседир дээн хүлээлгелери болза: саанчы бүрүзү ноябрьда 324, а декабрьда — 425 килограмм сүттү саап алыр. 1973 чылдың баштайгы чартыында сүт бүдүрерин ниитизи-биле 1820 тонна болгаш бир инекке онаштыр сүт алырын 2020 килограмм чедирер. Келир чылын ниитизи-биле ферма 3530 тонна сүттү бээр азы бир инекке онаштыр 3920 килограмм сүттү алыр.

1972 чыл-биле деңнээрге сүттүң ниити бүдүрүлгезин 870 тоннага көвүдээр, ынчаарга бир инекке онаштыр ортумак саалда 70 килограммга немежир.

* * *

Белгород областың «Совет чурту» колхозунуң Головинде хой фермазының ажылдакчылары партияның болгаш чазактың доктаалын таныжып, чугаалажып көргеш, кышкы үеде төрүүр чүс хойга онаштыр 105 хураганны камгалап алыр, ынчангаш төрүттүнген хураганнарны долузу-биле камгалап ап турган, малдың чаш толдериниң баш санын 450 башка немей алыр деп хүлээлгени алганнар. Бир хойдаа-на дүк кырыын алырын 5 килограмм чедирген турар. Күрүнеге дүктү 360 центнерни садар, ол болза эрткен чылга дениээрге 15 хуу хөй болуру оол-дур.

Хойжулар ооң ыңай дүктүн 70-деН эвээш эвес хуузун дээди соруг кылдыр дужаар, ооң бот-үнезин 5—6 хуу чингедир деп шиитпирлээннер.

* * *

Краснодар крайның Красноармейск районунуң «Россия» колхозунуң куш фермазының ажылдакчылары мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын таныжып чугаалашкаш, 1972—1973 чылдарда бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Чылдың төнчүзүнге чедир немелде 620 мун чуурганы алыры шиитпирлеттинген. Ынчаарга 1973 чылдың бирги чартыында —4 миллион чуурганы алыр, ынчангаш ол болза эрткен чылдың ол-ла үеизинге дениээрге миллион чуургага хой болуру ол-дур. Дагаа бүрүзүнүн чуурга бээри 6 чуургага өзер, ынчангаш чартык чыл дургузунда дагаа бүрүзүнден 97 чуурга алыр. Чылдың бүгү дургузунда фермага чуурга алыры 6,5 миллионга чедер.

* * *

Кабардин-Балкар АССР-ниң аныыр ажыл-агый совхозунуң тоолай фермазы бедик хүлээлгелерни алган. 1972 чылдың төнчүзүнге чедир олар 6,4 мун тоолай ооларын алыр, а бо чылын ниитизи-биле 29,4 мун тоолай ооларын алыр, а планда—чыл иштинде 22 муңну алыры көрдүнген турган.

1972 чылдың эгезинде төрүүр тоолай муң турган болза, 1973 чылда ону 2 мун чедирер. Тоолайларның баш санын долузу-биле камгалап албышаан, 1973 чылда күрүнеге 1500 центнер эътти садар, ол болза ферманың ажылдакчы бүрүзүнге онаштыр алырга 130—150 центнер эът болурдур.

(СЭТА).

ЧУРУКТА: Таңдының «Элегес» совхозунуң карын дүктүг хойларының бир коданы одарда.
С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозы.

СОВЕТ-ВЕНГР ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Декабрь 1-де Будапештиге СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары Л. И. Брежневке баштаткан совет партия-чазак төлээлери биле ВСАП Төп Комитединиң Бирги секретары Я. Кадарга баштаткан венгр удуртукчуларының аразында чугаалажыышкыннар доозулган.

Чугаалажыышкыннар үезинде ССРЭ биле ВУР-нуң арызынга акы-дүнма кады ажылдажылганы улам ханыладырынга холбашкан хөй-хөй айтырыглары, а ол ышкаш делегейниң чугула айтырыгларын чугаалажып көргеН.

Ужуражыышкын үезинде парлалгага үндүрер кады кылган медеглелди хүлээп алган.

ССРЭ-НИҢ ПАРТИЯ-ЧАЗАК ТӨЛЭЭЛЕРИ БУДАПЕШТИДЕН АЪТТАНЫПКАН

БУДАПЕШТ. (СЭТА-ның тускай корр). СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Бержневке баштаткан, ССРЭ-ниң партия-чазак төлээлериниң аян-чоруу — улусчу Венгрияның бүгү амыдыралынга беш хүн дургузунда кол болуушкын болган база венгр-совет найыралдың байырлалы деп, венгр ажылчы чонга бүүредиг үнелеткен ол аян-чорук декабрьның 1-де доозулган.

ССРЭ-ниң болгаш ВУР-нуң туктары-биле шиметтинген венгр пайысылалдың кудумчуларынга, шөлдериге ол хүн оң-оң муң кижи чыылган. Будапештиниң ажылчы чону сөөлгү хүннерде совет төлээлер-биле чүректиг ханызынан кайгамчык өөрүшкүлүг ужуражын келген. Чоруулар аас-кежиктиг чогузуп деп, совет оңцүктерге күзелин илередир дээш, олар пайысылалдың кудумчуларынче ол хүн база катап үнген.

Төлээлериниң удуртукчузу эш Л. И. Брежнев, төлээлериниң кежигүннери — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның КП ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкий, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы хректер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның кежигүнү, Эстонияның КП ТК-зының бирги секретары И. Г. Кэбин база төлээлер-биле кады ВУР-га чоруп турган. СЭКП ТК-ның кежигүнү К. Брусаков, СЭКП ТК-ның Төп ревизия комиссиязының кежигүнү А. М. Александров ол хүн Будапештиден Москваже аъттанылган.

ССРЭ-ниң болгаш ВУР-нуң күрүне туктары-биле шиметтинген Ферихедь аэродромга совет төлээлерни ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар, ВУР-нуң Президиумунуң Даргазы П. Лошонци, ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Е. Фок, ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнвери, ВСАП ТК-ның секретарылары, ВУР-нуң Президиумунуң кежигүннери, ВУР-нуң министрлери үдээн.

Үдээннериниң аразында ССРЭ-ниң ВУР-да элчини В. Я. Павлов, совет элчин черинин ажылдакчылары, Будапештиде дипломаттыг төлээ черлериниң удуртукчулары турган.

Ужудуушкун шөлүнге улусчу венгр армияның хүндүлел таңнылдары чыскаалган турган.

ССРЭ биле ВУР-нуң Күрүне Гимнерин күүсеткен.

Эштер Л. И. Брежнев биле Я. Кадар хүндүлел таңнылдарының чыскаалын эргип эрткен.

Аалчыларны үдээр дээш аэродромга муң-муң ажыл-ишчилер — наймысылалдың бүгү районнарының төлээлекчилери келген. Олар Совет чурттуң улузунга венгр улустуң чүректиг ханызынан акы-дүнмалышкы назг ынакшылын адаш часкаашкыннары-биле, СЭКП-ге болгаш ВСАП-ка, совет-венгр найыралга алдар болдурган күзелдер-биле, чоруулар аас-кежиктиг чогузун дээн йөрээлдер-биле илергейлээн.

Эш Л. И. Брежнев, совет төлээлериниң кежигүннери партия, күрүне удуртукчуларынга менди-чаагай деп чылыг сөстерин чугаалаан, аъттанылган.

Совет самолёт Москваже шиглээш ужуп үнүпкен.

* * *

Венгр Улус Республикага албаның аян-чоруун кылын чораан совет партия-чазак төлээлери Москваже бар чыда Киев хоорайга доктаагаН.

(СЭТА).

САМОЛЁТТАН ТЕЛЕГРАММА

ВЕНГРИЯНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ АЖЫЛЧЫН ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИНИҢ БИРГИ СЕКРЕТАРЫ ЭШ ЯНОШ КАДАРГА ВЕНГР УЛУС РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ДАРГАЗЫ ЭШ ПАЛУ ЛОШОНЦИГЕ ВЕНГР УЛУС РЕСПУБЛИКАНЫҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫ ЭШ ЕНЕ ФОККА

Хүндүлээчел венгр черден чоруп тура силерниң чурттуларга бистиң турганывыс үезинде өөрүшкүлүг хүлээп алыышкын дээш, чылыг болгаш чүректиг ханызындан хүндүткел дээш Силерге, ВСАП ТК-га, ВУР-нуң Президиумунга, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниге болгаш бүгү венгр улуска чалбыыштыг өөрүп четтириишкинни илередирин чөпшээреп көрүнер. Партия болгаш күрүне удуртукчуларыбыле чугаалажыышкыннар болгаш беседалар, ВУР-нуң ажылчы чоннары-биле өөрүшкүлүг ужуражыышкыннар СЭКП биле ВСАП-тың аразынга, Совет Эвилели биле Венгр Улус Республиканың аразынга, бистиң чурттарның улустарының аразынга акы-дүнма найыралды болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганы улам быжыглаарынга идиглиг болурунга ханы бүзүревишаан, бистиң төлээлер Төрээн чуртче ээп чанып бар чоруурлар.

Социалистиг тургузуушкунга болгаш ВСАП-тың X съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга улуг-улуг чедиишкиннерлиг болурун ВУР-нуң коммунистерлиге, ажылчы чоннарынга болгаш эргим эштер, силериниң боттарыңарга күзеп тур бис!

Акы-дүнма венгр улуска аас-кежиин болгаш чечектелиишкинни күзеп тур бис!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ЧИНГИНЕ СЕКРЕТАРЫ Л. И. БРЕЖНЕВ.

„ИНТЕРКОСМОС-8“ ИОНОСФЕРАНЫ ШИНЧИЛЭЭР

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Социалистиг чурттарның космос делгемнерин тайбың сорулгаларга шинчилээр болгаш ажыглаар талазы-биле кады ажылдажылгазының программазын ёзугаар 1972 чылдың декабрь 1-де Совет Эвилелинге Черниң «Интеркосмос-8» деп кылымал спутнигин салып үндүргеН.

Спутник болза черниң ионосферазының тургузуут байдалдарын: спутниктин чоокавызында электроннарның болгаш кадар окталгалыг ионнарның мөөңнелиишкинин, спутник биле Черниң аразында электроннарның температураларын болгаш оларның интегральдыг мөөңнелиишкинин шинчилээрин үргүлчүлээр ужурлуг. Оон аңгыда 40 килоэлектроновольт ажыг энергиялыг электроннарның болгаш бир мегаэлектроновольт ажыг энергиялыг протоннарның агымнарын база тодаргайлап демдеглээр ужурлуг.

«Интеркосмос-8» спутникти мындыг параметрлиг орбитаже салып үндүргеН:

— Черниң кырындан эң чоок хемчээли-214 км;

— Черниң кырындан эң ырак хемчээли-679 км;

— долганырының эге үези—93,2 минута;

— орбитаның ийленчээ —71 градус.

Спутникте тургускан эртем аппаратуразы:

— Болгария Улус Республиканың специалистериниң чогаадып кылганы ионнарны тудар болгаш ленгмюрнуң шинчилелин кылыр электроннуг херекселдер;

«Маяк» радиодамчыдыкчы болгаш — Герман Демократтыг Республиканга чогаадып, белеткээн ленгмюрнуң херекселиниң түңнелдерин спутниктин демдеглээр херекселинге бижиир тускай дериге;

— Чехословак Социалистиг Республиканың эртемденнериниң болгаш специалистериниң ажылдап кылып, белеткээни бедик частоталыг шинчилелдер кылыр электроннуг блок;

— Совет Эвилелинге чогаадып кылгаш, белеткээн, ионосфераның параметрлерин хемчээр приборларның эң чаңгыс элементилери, күштүг энергиялыг электроннарның болгаш протоннарның чартык дамчыдыкчылыг болгаш газ окталгалыг санакчылары.

Дуржулгага киржип турар чурттарның тускай эртемнигленриниң эртем аппаратуразын космодромдан салып үндүрериниң белеткел ажылдарын кылышканнар.

Спутникте эртеп тургускан эртем аппаратуразы болгаш спутниктиң бүгү системалары чогумчалыг ажылдап турар. Чер кырының командылап-хемчээшкин кылыр комплексиниң хүлээп алыр станциялары спутниктен кээп турар медээлерни үзүк чокка хүлээп ап турар.

Социалистиг чурттарның чер кырында геофизиктиг обсерваторияларының болгаш ионосферлиг станцияларының калбак четкизи «Интеркосмос-8»-тиң шинчилелдери-биле чергелештир ионосферлиг хайгаараашкыннарны кылып, эдеринчиде тургускан радиодамчыдыкчының сигнал-медээлерин хүлээп ап турар.

Спутниктиң эртем аппаратуразының ажылын оперативтиг бөлүк башкарып турар. Ол бөлүкте Болгария Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, ССР Эвилелиниң болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың специалистери киришип турар.

Венгр-совет найырал ниитилелинге ужуражыышкын

БУДАПЕШТ. (СЭТА-ның тускай корр). СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневке баштаткан, ССРЭ-ниң партия-чазак төлээлери Венгр-совет найырал ниитилелиниң удуртукчулары-биле болгаш активчилери-биле декабрь 1-де ужурашкан.

Ужуражыышкынга ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар киришкен.

Эш Л. И. Брежневке Венгр-совет найырал ниитилелиниң алдын чечектиг демдээн ук ниитилелтиң төп баштаар черинин болгаш ооң бүгү активчилериниң өмүнээзинден А. Апро тыпсырга, чыылган пар дицмиттиг адын часкаан.

Ужуражыышкынга эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

Ужуражыышкынга турасказал кылдыр эш Л. И. Брежнев Ленинградтың М. В. Ломоносов аттыг фарфор заводунуң чогаадыг ажылдары ССРЭ-ниң чурумал Сүлде демдээн, эвилелдешкен республикаларның Сүлде демдектерин, «Москва» вазаны берген.

ДААНДЫРГАН АЖЫЛГА ХАРЫЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

«Коммунизмче орук» колхозта партия организациязының отчёттуг хуралынга санал берген коммунистер колхозтуң ажыл-агыйын хөгжүдеринге, экономиказын быжыглаарынга мал ажылының тускай эртемниглериниң ролюн улам кодуреринче, оларның харыысалгазын бедиреринче улуг кичээнгейин салган.

Ол таварылга эвес. Сөөлгү чылдарда колхозтуң экономиказының кол адыры—мал ажылы бүгү көргүзүглер талазы-биле өзер хамаан чок, а харын кудулап турар. Оон чылдагааны чүлел? Ол айтырыг коммунистерни, бүгү колхозчуларны дүвүредип турар.

Малдың өлүп хораар, кызыраар, ара салыр чоруу чыл бүрүде эвээжевейн турар. Ылаңгыя бо чылын хөй мал өлген болгаш кызыраан. Оон түңнелинде 1967 чылда турганы-биле дециэрге ам коданда турар ниити мал 2150 башка эвээжээн. Малдың продуктулуу база өскээн. Колхоз бо чылдың он айларында эт, сүт, дүк будуреринің планын күүсеттээн. Күрүнеге 2 тонна дүктү чедир бербээн. Бо чылын колхоз күрүнеге 4371 баш мал саткан, оон алза чогуур орулгадан 17 муң рубльди чедир албаан. Зоотехниктиг болгаш бухгалтерниң учёт-отчёду будалчак. Колхоз санхөө талазы-биле берге байдалда турар.

Бо бүгү байдалдар канчап тургустуна бергенил? Хамыктың мурнунда колхозта партия комитединиң, колхоз баштаар черинин удуртулгазында, ооң ажылының стилинде улуг четпестер бары тодаргай. Ол дугайын коммунистер отчёттуг хуралга чөптүү-биле шүгүмчүлээн.

Чамдык колхозчуларның талазынган оваашкан ажылынга өз-харыысалга чок болуп, малдың ажаалда, чемгерилгезин баксырадып, малды өлүрер, чедирер, төтчеглээр фактылар бар. Оон үржүндүн колхоз ажыл-агый болгаш экономика талазы-биле улуг каражага таваржып турары билдингир.

Ооң-биле кады амгы үеде кандыг-даа ажыл-хереки, ылаңгыя мал ажылын эртемге болгаш экономиктиг апаратерге үндезилеп, мурнакчы удуртулганың чедиишкиннеринге даянып чорутпас болза, эки түңнелдер чедип алдынмазы билдингир болгай. Бо талазы-биле тускай эртемниглер кол рольдуг болуп, чугула черни эвлээп турар ужурлуг.

Ынчаарга «Коммунизмче орук» колхозтуң мал ажылының тускай эртемниглериниң ролюн, колхоз бүдүрүлгезинге оларның эвлеп турар черин коммунистер отчёттуг хуралга база-ла үнелеп көрген.

Колхоз мал ажылының тускай эртемниглери-биле бүрүн хандыртынган. Райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң киржилгези-биле беш чыл дургузунда мал ажылын хөгжүдер талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган болгаш бүгү колхозчуларның хуралынга бадылаан турган. Ынчалза-даа ол хемчеглер күүсеттинмейн, ажыл-херектиг түңнели биеэги хевээр артып турар.

Маңаа мындыг чижектерни көргүзүп болур: малдың уксаазын эжижидер, тарып боозадылганы шынаржыдар талазы-биле салдынган сорулгаларны амыдыралга боттандырары тускай эртемниглериниң улуунде оваажыры чугаажок. Бо талазы-биле тодаргай кылдынган ажыл барык чок. Тарып боозадылга пунктуларны шынар чок, казанак бажыңчыгаштарда хевээр, оларга хамаарыштыр кандыг-даа чаартылга, дерилге кылбаан. Бүдүрүкчү кошкарларны шилип ап, эки ажаап чемгерер ажылды организаставаанынан аргажок арган кошкарлар хөй эдербес болган.

Ылаңгыя семиртилге коданнарында малды семирти чемгererин күштелдирер дугайында чүгле чугаа болуп турар. Сиген белеткээр планны күүсеттээн, концентраттар-биле чедир хандыртынмаан, мал чеминиң хандырылгазы багай. Барык-ла үстүкү органнарның албадашкыны-биле колхозта тургускан мал чеми хөөдүп бээр бөдүүн хевириниң 2 установкалары амга чедир өлүг капитал болуп, аваа-ла ажыглал чок туруп турар. Оон туржук мал чемгерер кормушкаларны безин четчири-биле кылбаан. Сигенни, концентраттарны черге каап берип турар. Малды чылыткан суг-биле суттарарын херекке албас, улуг өртек-хөлези-биле кылдыткан кудуктуң дериг-херектелин өскээр ажыглап төтчеглээн.

Колхозтуң бо чылын күрүнеге саткан бода малының ортумак дириг деңзизи 250 кг, өшкү 25 кг азы хөй кезии ортумактан куду деңгилделиг болганын айтырга-ла бо колхозта малдың ажаалда, чемгерилгезин канчаар тургускан-ын ол фактылар көргүзүп турар.

Мал ажылының учёт-отчёдуң сандаргай деп үстүнде чугаалаан бис. Маңаа мындыг чижекти көргүзүп болур: төп кыргылда пунктуларны кыргылданы хойларның уксаазының болгаш тус-тус коданнар аайы-биле учёт-отчёдун кылбааны-биле кайы кодандан, кандыг хойдан чеже дүк алганы билдинмес. Малчыннарны бир хойга онааштыр кыргып алган дүгүн ортумак чижек-биле даап саваап, үндүргеп.

Оон аңгыда колхозта деңзи бар турда-ла малды деңзилевейн турар. Учёт-отчёттуң сандаргайын ажыглап алгаш чамдык кижилер малды самчыгдап, төтчеглеп турар.

Бо бүгү фактылар колхозтуң мал ажылының тускай эртемниглериниң, бригадирлериниң багай ажылын, оваашкап ажылынга харыысалга чогуп херечилеп турар. Колхозтуң кол зоотехниги эш О. Кежик отчёттуг хуралга санал бергеш:— Бистиң колхозтуң малы өспейн, продуктулуу чавыс болуп турар чылдагааны болза, мал ажылының тускай эртемниглери, бистиң багай ажылывыстың түңнели — деп миннип чугаалаан. Тускай эртемниглер боттарының пунктуларын шынар чок, казанак бажыңчыгаштарда хевээр, оларга хамаарыштыр кандыг-даа чаартылга, дерилге кылбаан. Бүдүрүкчү кошкарларны шилип ап, эки ажаап чемгерер ажылды организаставаанынан аргажок арган кошкарлар хөй эдербес болган.

Ылаңгыя семиртилге коданнарында малды семирти чемгererин күштелдирер дугайында чүгле чугаа болуп турар. Сиген белеткээр планны күүсеттээн, концентраттар-биле чедир хандыртынмаан, мал чеминиң хандырылгазы багай. Барык-ла үстүкү органнарның албадашкыны-биле колхозта тургускан мал чеми хөөдүп бээр бөдүүн хевириниң 2 установкалары амга чедир өлүг капитал болуп, аваа-ла ажыглал чок туруп турар. Оон туржук мал чемгерер кормушкаларны безин четчири-биле кылбаан. Сигенни, концентраттарны черге каап берип турар. Малды чылыткан суг-биле суттарарын херекке албас, улуг өртек-хөлези-биле кылдыткан кудуктуң дериг-херектелин өскээр ажыглап төтчеглээн.

Колхозтуң бо чылын күрүнеге саткан бода малының ортумак дириг деңзизи 250 кг, өшкү 25 кг азы хөй кезии ортумактан куду деңгилделиг болганын айтырга-ла бо колхозта малдың ажаалда, чемгерилгезин канчаар тургускан-ын ол фактылар көргүзүп турар.

Мал ажылының учёт-отчёдуң сандаргай деп үстүнде чугаалаан бис. Маңаа мындыг чижекти көргүзүп болур: төп кыргылда пунктуларны кыргылданы хойларның уксаазының болгаш тус-тус коданнар аайы-биле учёт-отчёдун кылбааны-биле кайы кодандан, кандыг хойдан чеже дүк алганы билдинмес. Малчыннарны бир хойга онааштыр кыргып алган дүгүн ортумак чижек-биле даап саваап, үндүргеп.

Оон аңгыда колхозта деңзи бар турда-ла малды деңзилевейн турар. Учёт-отчёттуң сандаргайын ажыглап алгаш чамдык кижилер малды самчыгдап, төтчеглеп турар.

Бо бүгү фактылар колхозтуң мал ажылының тускай эртемниглериниң, бригадирлериниң багай ажылын, оваашкап ажылынга харыысалга чогуп херечилеп турар. Колхозтуң кол зоотехниги эш О. Кежик отчёттуг хуралга санал бергеш:— Бистиң колхозтуң малы өспейн, продуктулуу чавыс болуп турар чылдагааны болза, мал ажылының тускай эртемниглери, бистиң багай ажылывыстың түңнели — деп миннип чугаалаан. Тускай эртемниглер боттарының дорт хүлээлгелиг ажылдарын: зоотехниктиг болгаш мал аарыгларынга удур профилактиктиг ажылларны кылырының орнунга үе-шакты аар-саар ажылдарга чарыгдап турарын, бот-идепкей чок, кандыг-бир айтыышкын маныар, ала чайгаарлаашкынның агымы-биле чоруп турары дээш коммунистер чижектерге көргүзүп, чөптүг шүгүмчүлээн.

Колхозтуң экономцзи К. Даш-оол хүлээлгезин күүсеттейн, ажылга харыысалга чок чоруун көргүзүп турда, партком болгаш колхоз баштаар чери эптежип турган. Кол бухгалтер Ч. Кертик-оол үргүлчү арагалаар, хулиган кемхерек үүлгедип турган, кезеемче харыысалгазынга кирген.

Болуп эрткен отчёттуг хуралга коммунистер тускай эртемниглериниң ролюн болгаш бот-харыысалгазын бедидерин, оларны кижизидерин болгаш негелдени улам күштелдиреринн парткомдан негээн.

В. ОЧУР-ООЛ.

«Шыныың» штаттан дашкаар корреспондентизи.

ЭЭЛЧЕГ НОРМАЗЫН КЕЗЭЭДЕ АЖЫР КҮҮСЕДИР

Чер динмиреп турар. Долгандыр турар черлерге шимээн аажок өткүт дыңналыр. Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң бетинден көөрге кара доозун аажок бурулаан турар, ол болза чер чаза тевишкини-дир. Оортан үнген доозун чиде бээри билек-ле Леонид Кузнецовтуң экскаватору аңаа дораан чеде бээр. Ооң соонда ол бодунун хымыжы-биле хөмүр-дашты үзүп алгаш, хөй тоннаны сөөртүр чүүк машиналарынга чүдүрүп бээр.

Экскаваторну даштындан көөрге аар болгаш ээлбес-дүүлбес чүве дет сагындырар. Ынчалза-даа Леонид Николаевич Кузнецов ону башкара бээрге, экскаваторнуң «дыңнангыры», эптиг-ээлдээ дам баар. Ынчангаш аңаа машиналар илчирбелендир ээлчегге туруптардар.

Л. Н. Кузнецов аңаа үр ажылдап келген. Ооң тускай эртеми экскаватор болганда, ажылынга ол ынак болгаш ону эки билир.

— Ээлулуг ак сеткилдиг ажылдаар кижи —деп, ооң дугайында ынчаар чугаалаар. Ээлчег нормазын Л. Н. Кузнецов кезээде ажыр күүседир болгаш ону эки ажылы дээш, Хүндүлел бижиктер-биле, акша шаңналдары-биле каш удаа демдеглээн.

— Бо юбилейлиг чылда, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, Төрээн чуртумга төлептиг белекти тудар дээш, бүгү күжүмнү, билиимни берип ажылдап турар мен — деп, ол чугаалап турар. Бо чурукта Л. Н. Кузнецов-дур.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ЭКИНИ МАКТААР, А БАГАЙНЫ...

Бистиң совхозтуң Чаш-Тал сүт-бараан фермазынга, ылаңгыя ында малчыннарга хамаарыштыр чедер, четпес түүлдерниң чамдык фактыларын илередир бодадым. Экини мактаары өөрүнчүг, а багайны шүгүмчүлеп чайладыр болгай.

«Ак-Туруг» совхозтуң дирекциязы малчыннарга тускай почтачыны быжыглаана таарымчалыг. Чаш-Тал ол ынчаар малчыннарның чагыткан солуннарын, журналдарын болгаш чагаа харылзаазын Базыр-Сат Опай саадал чокка чедирип турар. Ол ышкаш ферма электри чырыткылыг, малчыннарны автолавка доктаамал эргип турар.

Бир эвес Чаш-Тал фермазынга, ында малчыннарга радиону киирген, ону үзүктел чокка ажылдаткан болза, ол улам таарымчалыг болур ийик. Малчыннарның школа баар уруглары база бар, шакка хамаарыштыр ажыллаар кижиле хөй. Радиолугла үени билип алыры база ажыктыг.

Делегейде байдалды, чуртун хүн бүрү амыдыралын билип алырынга радио онза негеттинер. Бо айтырыгже совхозта партком, Ак-Туруг кодээ Совет кичээнгей салыры күзенчиг.

К. КОМБУ.

ХАНДЫРЫЛГАНЫ ЭКИЖИДЕР ДЭЭШ

ССР Эвилелиниң тургустунганындан бээр чартык үүс чыл болур оюн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуур дээш Кызылдың нефть баазазының коллективи социалистиг чарыштты калбарткан. Чыл эгезинде коллективтиң алган хүлээлгелери күүсеттинериниң аргалары бар. 11 айның түңнелдерин амдыызында үндүрбээн, ынчангаш эрткен он айларның дугайын көрүп көрээл. Бараан саарылгазының планы 101,4 хуу, хереглекчилерни нефть продуктуларыбыле хандырары 108,6 хуу күүсеттинген. Бистин база Красноярск крайның, Хакасиянын нефть баазалары-биле социалистиг чарыштыг. Баштайгы ийи кварталларда ийиги черни эвлээн бис. А үшкү кварталдың түңнелинден алырга, бистиң базаның көргүзүглери черле эки болган. Ынчангаш Кызылдың нефть баазазы чарыштың тиилекчизи болган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, чаа дерилгелерни бүдүрүлгеге ажыглаарынче, ажылдан турар кижилернин мергежилин бедидеринче кичээнгейни күштелдирген. Ооң уламындан саарылгага үндүрер чарыгдалдар эвээжээн. Бир тонна кывар-чаар материалдарны саарарынга үндүрер чарыгдал пландан 1 рубль 67 көпеек, азы 11,9 хуу эвээжээн.

Баада республиканың районнарынга эки дериттинген станциялар тудар талазы-биле база планныг. Бо чылын Самагалдайда хонукта 500 машинага кывар-чаар материалдар күдүп бээр чаа станцияны ноябрь эгезинде ажыглалга киирген. Ол болза планнаан хуусаадан эрте туттунган объект болур. Бо хүннерде Эрзинде ындыг станцияның тудуунда ажыл-иш хайныккан. Ук станцияны улуг юбилейнин бүдүүзүнде ажыглалга киирерин бистиң тудугжуларывыс хүлээнген.

Бо чылын бистин республиканың кодээ ишчилери чаагай дүжүттү өстүрген. Оларның шулургу ажыл-ижинин түңнелдери кижи бүгүдезин өөреткен. Дүжүт ажаалдазының изиг үезинде бүгү кодээ ажылагый техниказы, тараа сөөрткен автомашиналар аңаа туруушкун чок ажылдазын дээш нефть продуктулары-биле хандырылганы экижидериниң организастыг хемчеглерин база алган. Ажаап алыышкынга шалыпчы ажылдаан бистин ажылдакчыларывыс — операторлар А. Усковка, А. Колчевага, А. Сагашевага болгаш А. Глазыринага хүндүлел бижиктерни болгаш белектерни берген. «Сукпак» совхозка тараа сөөртүп турган чолаачы Г. Чернятьевке кодээ ишчилер өөрүп четтиргенин илередип, ону шаннап-мактап турганнар.

Кызылдың нефть баазазының коллективинде ажыл-ишке кызымак, мурнакчы кижилер эвээш эвес. Оларның үлегери, дуржулгазы ниити сорулгаларны күүседиринге улуг салдарны чедирип турар. Автомобильдерни кывар-чаар материалдар-биле хандырар Енисейниң оң талазында станцияда «Хүндүлелдин демдээ» орденнин элилекчизи А. Г. Ярлыкова, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, Кызыл хоорай Совединин депутады дуңзаалакчы-монтажник А. С. Иванов, чолаачы С. В. Митин, оператор А. А. Родина юбилейге тураскааткан социалистиг чарыштың мурнуку олуруунда чоруп орарлар.

В. ДАШКОВСКИЙ.

Кызылдың нефть баазазының кол инженери.

УДУРТУЛГАНЫҢ КОШКААНДАН

Чоокта чаа «Кара-Хаак» совхозта партбюроның отчёдун бүгү коммунистер дыңнап чугаалашкан. Илеткелден алгаш көөрге, совхозтуң ажылчылары бо юбилейлиг чылда боттарына алган социалистиг күүсеттээн багай болгаш күүсеткен. Күрүнеге он айларда эт садар планын 101, дүктү 103 хуу күүсеткеш, он айлар иштинде сүт садарының планын 99 хуу күүсеткен болган.

Мурнакчы кадарчы, коммунист Чооду Оруспей төрүүр 100 хойдан 118 хураганны өнди ап, бир хойдан-на 3,3 кг дүктү кыргаан. Хоорай Совединиң депутады, малчын Ханыкай Көк-оол төрүүр 100 хойдан 95 хураганны мөнди амгалап ап, бир хойдан 3,5 кг дүктү кыргып алганы өскөлерге үлегер-чижек болур. Үстүнде ады үнген хойжуларын ангыда, малчынар Бегзи Саады, Дамбаа Чооду олар бо түңнелдерни көргүскен. Колаачы Даш-оол Салчак, механизаторлар Михаил Хертек, Даш-оол Түлүш, Сайын-Белек Көк-оол боттарынга оваашкан чыл-хөрээнге ак сеткилдиг чылдан турган, бүдүрүлгенин мурнакчыларының одуруунда кирген.

Чамдык чедиишкиннер-биле өргелештир отчёттуг үениң үргүзунда партбюроның чоруп келген ажылында улуг өстестер барын санал бергеш коммунистер: А. Мадыров, Ч. Балган, Ч. Дамбаа олар чидин-биле шүгүмчүлээн. Үүл дээрге, ажылчыннар ортузунга партийжи-политиктиг кижизидилге ажылы кошкак тургустунган. Оон аңгыда суурда чурттакчы чонуң болгаш малчыннарның ортузунга агитаторлар болгаш политинформаторлар лекция, беседаны эвээш чорудуп келген. Малчыннарга солун концерт, кино көргүзери-биле агиткультбригаданы организаставаан.

Отчёттуг үениң иштинде комсомол, профэвилел организациялары болгаш хөрээженнер чөвүлелиниң ажылынга партбюро боттуг удуртулганы, практиктиг дузаны кошкатканы-ын санал берген коммунистер шүгүмчүлээн. Партбюроның талазындан удуртулга болгаш хыналда чок болган ужурунда комсомол, профэвилелиниң, хөрээженнер чөвүлелиниң хуралдары чогуур үезинде болбайн келгенин база айыткан.

Кадарчы Балган Оюн бодуңуң саналынга мынча дээн: Партбюроның талазындан малчын кижиниң амыдыралчуртталгазынче кичээнгейни эвээш салып, оон хүн бүрүде негелдезин хандыр өөренип көрбес үүлдер бар. Чижээ, биске лекция, беседа, концерт, кино болуп көрбээн. Бо үүлдерни организастааш, малчынларга көргүзүп болурунуң аргазы бар-дыр. Оон аңгыда маңаа бир чугаалаакаар чүве чүл дээрге, малчыннарның кыштаанда чурттаар бажыңны, мал кажаазын чогуур үе-шаанда септевес үүлдер бар. Моон соңгаар ону катаптаваазы чугула. «1972—1973 чылдарның кышкы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин ковудедири дээш мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Министрдер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Доктаалы-биле таныштым. Оон негелдезин амыдыралга боттандырын чорудары бистиң хүлээлгевис болур».

Совхоз бүдүрүлгезинге партбюроның удуртулгазы кошкак болганын коммунистер шүгүмчүлээн. Ажылга удуртулганы күштелдирбээнинден совхоз 1972 чылда ногаа культураларын тараап, оон эки дүжүт албаан, планын күүсетпээн. Хоорайны ногаа, картофель-биле хандырар ужурлуг совхоз тургаш, ону күүсетпейн турары кончуг багай.

Партбюроның ажылында илерээн четпестерни чайладыр дугайында тускай шинтпирни коммунистер хуралга хүлээп алган. Ам сорулга үүл дизе, оон күүселдезин организастаар дээш партком организакчы болгаш политмассалыг ажылды улам күштелдирер ужурлуг.

З. БҮРҮННЕЙ.

БЕЛЕТКЕЛ ЭГЕЛЭЭН

Енисей пароходствозунуң Кызылда ажыглал участогунуң коллективи юбилейлиг чылда ырбанчыларның белеткээни тудуг ыяжын салдадын бадырарын дооскаш, эжиндириишкин доостуру билек чаа баазаже көшкен. Бии-Хем аксында Вавилин септен ам Сукпак чоогунче көштүвүс. Чаа баада турар черни тудуп, ажылдаарынга таарыштырарындан эгелээш, маңаа эки дериттинген бүдүрүлге корпустарын тудуп кириптивис. Күзүн хем сыыгаарга судноларны эрикче үндүр тыртып, кышкы септелгеге белеткээри улуг үүле. Ону бистин коллектив чедиишкинниг күүсеткен. Ам 28 судно эрикте.

Чаа баазада электри энергиязы-биле хандырар подстанцияны Улуг Октябрь байырлалының бүдүүзүнде ажыглалга киирген. Суг-биле хандырылганың тудуу база чоруп турар.

Эрги баазадан бүдүрүлге бажыннарын көжүрүп эккеп, оларны чаа черде тудуп турар. Тудугжуларны дуржулгалыг бригадир эш Колмаков удуртуп турар. А тудугжулар дээрге-ле сугжулар боттарыдыр. Судполар септээрде дуңзаалал ажылдарын, дарганнаарын, чазанырын-даа ажыглаар болгай. Ол бүгү мергежилдерни бистиң экипажтарывыс кежигүннери — капитаннар, моторист-башкарыкчылар шиңгээдип алган. Амгы үеде тудугжуларның кол күжүн амыдырал хандырылга корпузунуң тудуунда мөөнээн. Ол бажыңга столовая, дыштанылга өрээли, кызылбулуң турар.

Келир эжиндириишкин сезонунга судноларны белеткеп эгелээн.

В. ГУРКИН.

Кызымак ажылдаар

Бии-Хемде «Кызыл тараачын» колхозтуң Туран фермазының коллективинин республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыын чон чүүлүгзүнүп деткин турар. Ол ферманың үре-түңнелдиг ажылынга Кыргыс Хуурактың киирген үлүү биче эвес.

Хуурак Туран сүт-бараан фермазынга 1955 чылда Улуг-Хемнин Эйлиг-Хемден көжүп келген. Ынчан ферма механизастаттынмаан турган. Аңаа ийи-үш хире-ле бажын турган. Ынчангаш саанчыларның хөй кезии колхоз төвүнге чурттап турган. Шак ол үеде Хуурак ферманын каларчызы апарган, а оон кадайы Елизавета Бора-Хөевна саанчылай берген.

Эрткен чылларның дургузунда Кыргыс Дамбыжапович ук ферманын ажылын экижидеринге идепкейлиг киришкен. Ол кандыг-даа ажылды дагзырга күүлдүн-биле кылып турган. 1966—1968 чылдарда саанчылааш, хөрээжен саанчылардан чыда калбаан. Кызымак ажылдааш, ийи класстың саанчызынга чедир мергежилин бедиткен. Оон собнда база-ла катап кадарчылап киришкен.

Улус ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле тоску беш чылдын ийиги чылында «Кызыл тараачын» колхозтуң Туран сүт-бараан фермазының көргүзүглери бедик. Инектерниң деңгилдези эки.

Кыргыс Хуурак хөй-ниити ажылынга база идепкейлиг. Ылаңгыя бот-тывынгыр уран чүүлге ол хандыкшыллыг. Оон Москвага Совет эрге-чагырганын 50 чыл оюнга тураскааткан Бүгү-россий көрүлдезинге киришкени өөрүнчүг. Кадарчының уран чүүлү хөгжүдеринге болгаш пропагандалаарынга эки киришкенинин херечизи — Бүгү-россий көрүлдезиниң оргкомитединиң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунун Хүндүлел бижиктери болур.

Кыргыстарның уруглары беш. Олар ада-иезинин ажылжын уламчылап турарлар. Миша — инек кадарчызы, Хөрелмаа — саанчы. Сергей механизатор болур. А Света — ясли-садта кижизидикчи. Хүреш—амдыызында өөреникчи.

— Бүгү-ле таарымчалыг байдалдар мында тургустунган. Бажыңывыстың магалынын көрүнерден: изиг-даа, соок-даа сүт белен, от безин салбас. Магалыг-ла. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ол хире сагыш салып турда үүгле кызымак ажылдаар апаар — деп, Хуурак чугаалап орар.

Т. ТАЛГАНЧИК.

АЖЫЛЫНГА МАСТЕР

Ажыл-амыдыралынга кызымак, өг-бүлезинге толептиг, эш-өөрүнче хүндүткелдиг, ниитинин хөрээн хуузундаазындан бедик үнелээр чорук хамааты бүрүзүнүн хүлээлгези. Ол дугайын совет мораль хоойлузунда магадылап бижээн. Мындыг эки мөзу-шынаога Кызыл-Мажалыкта № 1469 орукбудурулге участогунун хоочун ажылдакчыларынын бирээзи О. Х. Серен-Ламаны хамаарыштырып болур.

Ооржак Хүрен-ооловичиге кандыг-даа ажылды хүлээдиргe, ону ол кезээде ак сеткилдиг боттандырып келген, ылаңгыя каннаар, чолаачылаар, дарганнаар ажылга шүүт мергежээн. Сөөлгү үеде ону чугула ажыл участогу — олалга системазын харыылаар кылдыр томуйлаан. Администрацияның ол даалгазын база билдилиг күүседип турар.

Албан-хүлээлгезин шевергин боттандырбышаан, коллективте хөй-ниитинин ажылынга ол база идепкейлиг. О. Х. Серен-Лама профкомнуң кежигүнү, өртке удур бөлүктүн болгаш дружиниктерниң командири. Ажыл-ишке болгаш амыдырал-чурттаргага бүгү тала-биле ол үлегерни база көргүзүп турар. Бөдүүн иштин ындыг кижилери биске хөй, оларга коллектив чоргаарланыр.

— ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга уткуштур калбарткан социалистиг чарышка киришкеш, ажылымны улам чедиишкинниг болдурары-биле тускай планныг ажылдап турар мен — деп, ол болу чугаалап турар.

С. СЕРИҢ-ООЛ.

Николай Александрович Верзилов — бирги класстың чолаачызы болгаш Шагаан-Арыг автотранспорт бүдүрүлгезинде ажылдап турар. Сее чыл иштинде аңаа ажылдап келгеш, хөй удаа шаңналдарбыле демдеглеп келген. Оон башкарып турары автобузу 130 муң километрни капитал септелге чокка эткен. Автобустуң резина дугуйлары ийиги норманы ажыр эдилеттинин турар. Бүдүрүлге планын ол үргүлчү ажыр күүседир. Бо чурукта — Н. А. Верзилов-дур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Партийжи ИНФОРМАЦИЯ

Шиитпир күүсеттинип эгелээн

СЭКП-ниң Таңды райкомунуң бюрозунуң бо чылдың сентябрьда болган хуралынга экономиктиг өөредилгени улам ижидер дугайында айтырыгны чугаалашкаш, тускай докладды хүлээп алган. Ук доктаалды амыдыралга боттандыр талазы-биле чамдык боттуг хемчеглерни ап турар.

Ажыл-агыйлар удуртукчуларынга болгаш оларның тускай эртемниглеринге «Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин эртемге үндезилеп башкарарының үндезиннери» деп семинарны организаан. Ону СЭКП райкомунун бирги секретары Д. К. Ооржак удуртуп турар. А ажыл-агыйларның бригадирлеринге, салбырлар, сүт-бараан фермаларының эргелекчилеринге кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин эргелеп-башкарары база экономиканың үндезиннери деп айтырыгларны өөренирин бо семинар организастаан. Ону удуртуруп райкүүскомнун кодээ ажыл-агый киллизинин эргелекчизи П. А. Дежнёвка дааскан.

Семинарлар кайызы-даа партия райкомунун чанында ажылдап турар.

Чоокта чаа ийи семинарнын каттышкан кичээли болуп эткен. Аңаа 150 хире дыннакчылар чыылган болгаш райкүүском даргазы Г. А. Заркевичиниң «Районнуң ажылагыйларында экономиктиг ажылдың байдалы болгаш моон соңгааргы сорулгалар дугайында», районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының эргелекчизи А. А. Рудольфтуң «Материалдыг хандырылганың чаа хевирлериниң дугайында» болгаш кодээ ажыл-агый эргелелиниң кол агроному С. К. Сунгуевтуң база өске-даа эштернин лекцияларын дыннаан.

Районнуң девискээринде бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларынга база тускай эртемниглериниң моон мурнунда экономиктиг өөредилгени кошкак организастап турганын өөренип көргеш, «Социалистиг бүдүрүлгени эртемге үндезилеп организастаарының үндезиннери» деп семинарны организастаан. Ону СЭКП райкомунун ийиги секретары Н. Ф. Болотов удуртуп турар.

Хойжуларнын болгаш малчыннарның ортузунга экономиктиг өөредилгени коммунистиг күш-ажылдың школаларын дамчыштыр чорудуп турар.

Активтиң школазы

СЭКП-ниң Өвүр райкомунун чанында партия, совет болгаш ажыл-агый активинин бир чыл хуусаалыг школазының кичээлдери чоруп турар. Ында партия, совет органнарның ажылдакчылары, ажыл-агый активи 71 кижи өөренип турар.

Бирги кичээлге «Коммунистиг тургузуушкунунуң үезинде СЭКП-нин удуртукчу ролюнуң өскени» деп лекцияны партия райкомунун бирги секретары К. Н. Шулуу, «Партия болгаш күрүне ажылынга ленинчи стильдин кол-кол угланыышкыннары» деп лекцияны СЭКП райкомунун оргкилдизинин эргелекчизи М. О. Лопсан-Серен, «СЭКП-ниң XXIV съездизи социалистиг чарышты улам ынай хөгжүдер дугайында» деп лекцияны партия райкомунун ийиги секретары Ч. Х. Ооржак олар номчаан.

Лекциялар соонда практиктиг кичээлдерни болгаш дуржулга солчулгазын партия организацияларының секретарьлары, Советтер ажылдакчылары, ажыл-агый удуртукчулары туустуста эрттиргилээн.

Районда партия организацияларының секретарьлары партия документилерин солуурунга канчаар белеткенип турарының талазы-биле чоруттунуп турар ажылдарны чугаалажып, арга-дуржулгазын солушкан.

Партия, совет болгаш ажыл-агый активинин чыл хуусаалыг школазының өөредилгези, моон мурнундазы ышкаш келир чылын теоретиктиг конференция-биле доостур.

Төлептиглерни — СЭКП-ге

Партия Тес-Хем райкому эн төлептиг, мурнакчы кижилерни партияга шилип хүлээп алырынче кичээнгейни салып турар. Сөөлгү айларда СЭКП кежигүнүнге болгаш кежигүнүнге кандитаттарга хүлээп алдынганнарның аразында Чыргаланды кодээ Совединин депутады, «Чодураа» колхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи Долзат Чүктээровна Лоодай-оол, Шуурмакта ыяш белеткээр пунктунун мурнакчы чолаачызы, хүн бүрү нормазын 130—150 хуу күүседип турар Игнат Семёнович Кошин, ол-ла бүдүрүлге черинин ыяш дилдирикчизи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Шимит Оолакай, Самагалдай эмнелгезинин акушери, идепкейлиг хөй-ниитичи Алдын-кыс Ховалыговна Оюн болгаш өскелер-даа бар.

Бүдүрүлгенин мурнакчыларын СЭКП-нин хүрээлеңинге хүлээп алыр талазы-биле «Чодураа» колхозта (секретары Г. Э. Саяна), Шуурмакта ыяш белеткээр пунктуда (секретары А. С. Бөлгүм-оол) партия организациялары эки ажылдап турар.

ЭКОНОМИКТИГ БИЛИГЛЕРНИҢ ҮНДЕЗИННЕРИ

3. ОРУЛГА БОЛГАШ ОНУ АЖЫГЛААРЫ БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ОРУЛГАЛЫЫ

Орулга дээрге, социалистиг бүдүрүлгелерниң ажыл-чөрудулгазының экономиктиг чугула көргүзүглериниң бирээзи болур. Тодаргайлааргa, продукцияның мөөнүнеп садар өртекбиле (саарылга үндүрүү чокка) ук продукцияның бот-үнезиниң аразында ылгалы-дыр. Социализм үезинде орулга бодунуң утка-шынарының талазы-биле капиталистиг орулгадаң үндезини-биле ылгалып турар. Ооң тургустунар үндезини— мөлчүгделден хостуг кижилериң ниитилелге ажыктыг күш-ажылы болуп турар, ол орулга күрүнении, ниитилелдии болур. Бүдүрүлгелериң орулгаларындан кирер хөреңгилер ССРЭ-ниң күрүне бюджединиң орулгаларын тургузар кол чүүл болур. Орулганың чамдыызы бүдүрүлгелериң боттарынга артып каар.

Бүдүрүлге орулгазының ниити түңү бүдүрүлге продукциязының хевир бүрүзүнден ап турар орулгадан тургустунар. Ынчангаш ол болза, кылыгларның өртээнин деңнелиндеи, оларның херек кырында бот-үнезинден болгаш бүдүрген продукцияның түңүндеи хамааржыр. Доктаттынган өртектериң деңнелии ёзугаар алырга, продукцияның бот-үнези куду болгаш ону бүдүрүп үндүрериниң хемчээли улуг болур болза, бүдүрүлге орулгазының хемчээли улам улгадыр. А продукцияның бот-үнези улгадырга азы продукция бүдүрүп үндүрер талазы-биле план күүсеттинмейн баарга, орулганың хемчээли эвээжээр.

Бүдүрүлге орулгазының хемчээли бүдүрүп турар кылыгларның шынарындан база хамааржыр. Продукция эки болган тудум, ооң өртээ улуг болур.

Ынчангаш, орулганың хемчээли бүдүрүлге коллективиниң ажыл-чөрудулгазының түңнелдериниден хамааржыр-дыр. Ажыл-агый реформазының үезинде орулга бүдүрүлгелер ажылынын планныг болгаш доктааткан өртектиг колкол көргүзүглериниң бирээзи апарган.

Реформа мурнунда бүдүрүлгелерге продукцияның бот-үнезин чиигедир болгаш орулга алыр талазы-биле онаалдаларны доктаадып берип турган болза, ам чүгле орулганың чүгле ниити түңү доктаадып каар апарган. Продукцияның бот-үнезин чиигедип, продукция сайгарарының хемчээлин улгаттырып, ооң шынарын бедидип тургаш, орулганың хемчээлин көвүдедирин бүдүрүлгелер ам боттары тодарадыр. Бо чөрүк бүдүрүлгелериң ажыл-агыйжы тускайлан чөрүүн калбартып, боттарының ажыл-чөрудулгазының алыс үре-түңнелдери дээш оларның харысалгазын бедидеринге, орулганы көвүдедириниң ажыктыг эки оруктарын дилеп тыварынга таарымчалыг аргаларны берип турар.

ОРУЛГАНЫ АЖЫГЛААРЫНЫҢ ЧУРУМУ

Бүдүрүлге бирги ээлчегде фондулар дээш төлевирни күрүне бюджединче орулгазындан киирип турар. Үлетпүр адырларының хөй кезиинге ооң чылда хемчээли бүдүрүлгениң кол фондуларының болгаш саарылга хөреңгилериниң чылда ортумак бот-үнезиниң 6 хуузунга ден. Фондулар дээш төлевирни тургусканы экономика талазы-биле ажыктыг бооп турар. Бүдүрүлге черинге бүдүрүлге фондуларын ниитилеп хөйну быжыглап берген тудум-на, ол хөй ажыкты бээр ужуруг. Ооң-биле кады фондулар дээш төлевирни бээр ол чөрүк бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин чөп ажыглаарынче бүдүрүлгелерни албадап, херек чок машиналарны, херекселдерни, материалдарны болгаш өске-даа үүлдерни өске организацияларга садар азы шилчидер арганы берип турар. Херектиң ужуру болза, бүдүрүлге фондулары хөй артыкшылдыг болу бээрге азы оларны багай ажыглаарга фондулар дээш төлевирлерже орулганың хөй кезии үне бээр, ынчан экономиктиг идиг бериишкиниң фондузун тургузарынга акша-хөреңги эвээш артар.

Чамдык бүдүрүлгелер, чижээлээрге, агаар-бойдус болгаш өске-даа үүлдер талазы-биле таарымчалыг байдалдарда туруп турар рудниктер орулганың хирезин барымдаалап, бюджетче төлевирни мөңү-биле баш удур база киирип турар. Ону ол бүдүрүлге коллективиниң чедип алган чедиишкини кылдыр санап болбас.

Бүдүрүлге орулгазындан чээли алганы дээш хууну банкыга төлеп, капитал салыышкынынга мурнунда алган чээлизин дедир эгидип турар. Бир эвес планда көрдүнген болза, үстүкү органның чөпшээрели-биле орулганың чартык кезиин бүдүрүлгени чаартып кылырынга азы калбартып тударынга болгаш саарылга хөреңгизин немей көвүдедип алырынга ажыглаар кылдыр арттырып ап болур.

Орулганың чамдык кезии бүдүрүлгениң экономиктиг идиг бериишкининиң фондузунче кирер. Бир эвес бо бүгүниң соонда бүдүрүлгеге орулга ам-даа артып каар болза, чоннуң ниити хандырылгазынга ажыглаар кылдыр ону күрүне бюджединче база киирип санап каар.

Орулганы экономиктиг идиг бериишкиниң фондузунче хуваап киир санаары бүдүрүлге коллективинге дыка ажыктыг болур. Чаа байдалдарда ажылдап турар бүдүрүлгелерге орулганың күсели-биле экономиктиг идиг бериишкиниң үш фондузу тургустунар: **шаңнал-мактал фондузу, социал-культура хемчеглериниң болгаш чуртталга тудуунуң фондузу, бүдүрүлгени хөгжүдериниң фондузу.** Баштайгы ийи фондуларның ужур-дузазының дугайын мооң мурнунда үнгүлээн темаларда бижээн.

Бүдүрүлгени хөгжүдериниң фондузунга (совхозтарга ону ажыл-агыйны быжыглаарының болгаш калбартырының фондузу дээр) хамааршытыр чүү ыгаалап болурул дизе, ол фонд болза, үстүкү турар организациядан чөпшээрел айтырбайн, бодунуң бүдүрүлгезин хөгжүдеринге, ооң техниктиг деңнелин бедидеринге капитал салыышкынны бот-тускайлаң үндүрүп ажыглаар арганы берип турар.

Бүдүрүлге черлери ол фондунуң дузазы-биле чаа техниканы болгаш депшилгелиг технологтуг чорудулгаларны нептередир, бүдүрүлгени механизастаар база автоматизастаар, дериг-херекселдерни чаартыр талазы-биле ажылдарны акшаландырар. Бо бүгү өртем-техниктиг депшилгени дүргедириниге, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринге дузалаар.

Бүдүрүлгени хөгжүдериниң фондузу болза, бүдүрүлгениң кол фондузун долузу-биле тургузарынга хереглээр амортизация санажылгазындан база ол ышкаш орулгадан норма ёзугаар алдынган хөреңгилерден база кол фондунуң составында санаттынып турар артык кезектерни болгаш ажыглаадан үнген херекселдерни (оларны садарынга азы узуткаарынга үнген чарыгдалдарны киирбейн) садып сайгарганындан алдынган хөреңгиден тургустунар.

Экономиктиг идиг бериишкиниң кол үш фондузундан ангыда, чамдык бүдүрүлге черлериниге **налбак хереглелдиң фондузу** база тургустунар. Бодунуң бүдүрүлгезинин продукциязының артынчыларындан кылып үндүрген, калбак хереглелдиң бараанларын саарып сайгарганындан алдынган орулга ол фондуга хамааржып кирер.

Орулганы хуваарының системазын улам ынай сайзырааңгайжыдарының, материалдыг, саң-хөө болгаш күш-ажылчы күрлавырларны чөп ажыглаарын бедидеринге бүдүрүлге черлериниң сонуургалын күштелдириниң эргежок чугулазын СЭКП-ниң XXIV съездизи демдеглээн. Беш чылдың дургузунда улус ажыл-агыйының адырларынга экономиктиг идиг бериишкиниң фондузунче орулгадан киир санаашкынның хемчээлин 1,7 катап көвүдедирин көрген.

Орулганың ниити бүгү түңү амгы байдалда бүдүрүлге ажылының ажыктыг чоруун долузу-биле ам-даа тодаратпайн турар. Чижээлээрге, бир бүдүрүлге чериниң чылда орулгазы 400 муң рубль, а өске бирээзинин — 600 рубль болган болза, ийиги бүдүрүлге кайызы-даа эки ажылдап турар деп түңнелди ооң үндүрүп болбас. Маңаа хамааршытыр бүдүрүлгениң хемчээлин, оларда быжыглаан бүдүрүлге фондуларының өртек-үнезин билип алыр апаар. Ол бүгү түңнерни деннеп, шүүштүрүп тургаш, ынчан ам **бүдүрүлгениң кайы хире орулгалыының дугайын** тодаргай чугаалап болур. Бүдүрүлгениң кол фондуларының болгаш саарылга хөреңгилериниң чылда ортумак өртек-үнезинге бүдүрүлгениң чылда алган орулгазының хамаарылгазындан ол тодараттынар, ону бүдүрүлгениң орулгалыг чоруу дээр, ол хуулар-биле илереттинер.

Орулгалыг болур чөрүк—бүдүрүлге черлериниң бот-орулга-чарылгалыг ажыл-чөрудулгазының чугула көргүзүү. Планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг бериишкиниң чаа байдалынга бүдүрүлгениң орулгалыг болур чоруун күрүнениң планныг онаалдалары кылдыр бадылап турар. Бүдүрүлгениң орулгалыг болур чоруунуң ниити деңнели кол нургулайында шаңнал-мактал, социал-культурлуг хемчеглериниң болгаш чуртталга тудуунуң фондуларынче орулгадан чежени ынаар киир санаарының хемчээлин база тодарадыр. Бо чөрүк бүдүрүлгелерде быжыглаан бүдүрүлге фондуларын, акша болгаш күш-ажылчы күрлавырларны эң чөп ажыглаарынга бүдүрүлгелерниң экономиктиг сонуургалдыын бедидип турар.

Бүдүрүлгениң орулгалыг болур чоруунуң көргүзүүн тургускан чөрүк бүдүрүлге черлеринге херек чок апарган бараан, материалдыг байлактарның хөй кезиин оларның садып сайгарарынга дузалап келген. Бүдүрүлгениң ажыглап турар кол фондуларының единицазынга хамааршытыр продукция бүдүрүп үндүрери бедээн, саарылга хөреңгизин ажыглаары экижээн.

Бүгү бүдүрүлге черлериниң болгаш бүдүрүлге адырларының орулгалыг ажылдаарын хандырары улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге база чоннуң материалдыг чаагай чоруун бедидеринге улуг ужур-дузалыг болуп турар. Бүдүрүлгелериниң орулгалыг чоруу бедээн тудум, ооң-биле кады ниитилелдиң орулгазы база өзер.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ОРУЛГАЛЫГ БОЛУР ЧОРУУН БЕДИДЕРИНИҢ АРГАЛАРЫ

Орулганы көвүдедириниң, а ол ышкаш орулгалыг болур чөрүкту бедидериниң кол аргазы — продукцияның бот-үнезин чиигедири.

Бот-үнени хамыктың мурнунда **күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң күсели-биле** чиигедир.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзери-биле кады продукцияның единицазынга хамааршытыр ооң чарыгдалдары кызырлыр, ооң дузазы-биле бот-үнениң структуразынга ажыл төлевириниң үлүг-хуузу эвээжеп турар. Үлетпүрге ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажылдап алыр акшалыны өртүмаа-биле 1,9 катап өскен турда-ла, 1950 чылда үлетпүрге ажыл төлевиринге чарыгдалдар бүдүрүлгениң ниити чарыгдалдарынга хамааршытыр 23,2 хуу турганындан 1970 чылда — 16,1 хуу чедир кызырылган.

Ажылдап турар кижилериң ажыл төлевириниң өзүлдезин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдези ажып турар кылдыр чорудары — бүдүрүлге черлериниң ажылын ажыктыг организастаарының тон чугула негелдези ол.

Ажылдап турар бир кижиге хамааршытыр продукция бүдүрүп үндүрерин көвүдедирин организас-техниктиг хемчеглерни боттандырып тургаш чедип алыр. Бо таварылгада бүдүрүп үндүрериниң нормазы болгаш анаа хамааршытыр күүседип турар ажылы дээш расценка база өскерлир. Расценкалар чиигээрге, продукцияның единицазының бот-үнезинге ажыл төлевириниң хуузу эвээжээр. Ынчалзажок бо чөрүк ажылчыннарның өртүмак ажыл төлевириниң эвээжей бээрин болдурбас, чүге дизе чорудып турар организас-техниктиг хемчеглер күш-ажылдың ол-ла чарыгдалдары-биле хөй продукцияны бүдүрүп үндүрер арганы ажылчыннарга берип турар.

Организас-техниктиг хемчеглерни чорутпайн, доктааттынган нормаларны ажыр күүседип тургаш, продукцияны бүдүрүп үндүрерин база көвүдедип болур. Бо таварылгада кылып бүдүрериниң нормазы болгаш расценкалар өскерилбес. Ынчалзажок продукцияның единицазының бот-үнези чиигээр. Херектиң ужуру болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн бедиири-биле кады бүдүрүүшкүннүн хемчээли улгадыр, бо чөрүк бүдүрүлге хандырылгазының болгаш өргелеп-башкарылганың талазы-биле чарыгдалдарны кызырганының күселиби-биле камналганы бээр. Ол чарыгдалдарга кол фондуларны амортизастаарынга, бажыңнарны, өргелеп-башкарылганың аппарадын тударынга үнер доктаамал чарыгдалдар кирип турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедип турда, ындыг янзылыг чарыгдалдарның ниити түңү өскерилбес. Ынчангаш бүдүрүлге хөй продукцияны бүдүрген тудум, продукцияның единицазынга ол чарыгдалдарның хемчээли эвээжээр.

Продукцияның бот-үнезин чиигедири дээш демиселге бүдүрүлгенин ажыл-чөрудулгазының бүгү участоктарынга **камналга чурумун** шыңгыызы-биле сагыыры улуг ужур-дузалыг. Бүдүрүлгелерге камналга чурумун хажык чок боттандырары дээрге хамыктың мурнунда продукцияның единицазынга күш-ажылчы болгаш материалдыг чарыгдалдарны эвээжедири, бүдүрүлгени база өргелеп-башкарылганы хандырар талазы-биле чарыгдалдарны кызырары-дыр.

Улус ажыл-агый адырларының хөй нуруузунда материалдыг чарыгдалдар продукцияның бот-үнезинин структуразында элээн улуг-хууну эелеп турары билдингир болгай. Ынчангаш продукцияның единица бүрүзүн бүдүрүп үндүрүп тургаш, чиг-этти, материалдарны, оттулар чүүлдү база энергияны бичии-ле камнан алыр болза, ол чөрүк ниити бүдүрүлгеге улуг ажыкты бээр.

(Уланчыыг).

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ БОТ-ОРУЛГА-ЧАРЫЛГАЗЫ

КАЙЫЗЫ-ДААА СААНЧЫ

Доңгак Долчанмаа бичиизинден-не ажыл-ишке кежээ, аваа черле өрбас, кандыг-ла бир чүвени кылган турар чораан. Школага өөренип тургаш-ла саанчы болурун шиитпирлеп алган. 1967 чылда Чааты ортумак школазының сески класын доскаш, «Күш-ажылдың хөстүү» совхозтуң Торгалыгда комсомолчу-аныяктарның сүт-бараан фермазынга ажылдаар күзелин илереткен.

Ферма эргелекчизи Казак Чамзырынович Натпит-оол саанчы болуксаан кыстың ажыл-ишчи байдалы-биле таныжып көрген. Фермага ажылдап болур аргалар ындa бар болган, ынчалза-даа арга-дуржулгазы, мергежилй четпес. Ону чоорту чедип алыр. Аныяк кыстың күзели-даа ындыг. Аваа бүгү талазы-биле дузалажыр билиглиг кижилер фермада хөй.

Совхозтуң дирекциязы, партия комитети-биле дугурушкаш, Долчанмааны фермага саанчы кылдыр хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны П. Бичикке, дуржулгалыг саанчы К. Санчай-оолга ону быжыглаш, чаа саанчыга дузалап, ажыктыг сүмелерни бээрин олардан дилээн. Хөй чылда ажылдаан ферма ажыллакчылары аныяк ургуну ажылдаан хүнүнден эгелээш кичээнгейге алган.

Быжыглаан инектериниң аажы-чанын аңаа таныштырып, сүт саалдазын көвүдедирде саанчы кижи чүүү кылырын шуптузун тайылбырлап, өөредип киринкен.

Доңгак Долчанмаага бергелер таварышпаан деп болбас. Кызыыккай, ажылагыйжы чоруу, дуржулгалыг эш-өөрүүн деткимчедузаламчызы-биле бергелерни ол ажып эрткен. Ажылдап эгелээн баштайгы чылында-ла Долчанмаа багай эвес саанчы болурун ферма коллективи эскерип каан. Ийи дугаар чылында аныяк саанчы мурнакчыларның бирээзинге санадып, ооң сүт саалдазы көвүдеп турган. Саанчы чыл келген тудум-на арга-мергежилин доктаамал бедидип турганындан ол бүгүнү чедип алган.

Доңгак Долчанмаа ферманың сагыш човангыр, ажыл-ишчи коллективиниң ачызында өзулуг саанчы болуп мергежээн. Ооң амыдыралынга 1970 чылда бир өөрүшкүлүг болуушкун болган. Долчанмаа ферманың саанчызы Маадыр-оол Чупарев-биле өг-бүле тутган. Чаа өг-бүле тутган оол, уруг сүт саалдазын көвүдедип, ниитинин малын өстүрериниге төлептиг үлүүн киирип, кызымак ажылдаарын дугурушканнар. Шынап-ла, аныяк саанчылар төлептиг ажылдап, ферманың хөй-ниити хереэнге идепкейлиг киржип турарлар.

Торгалыг сүт-бараан фермазының коллективи ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл болур оюнга төлептиг ужуражыры-биле шудургу ажылдап турар. Ферма бо чылын күрүнеге 570 тонна сүт садар хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседип турар. Ында Чунаревтарның киирген үлүү биче эвес.

Мал ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Төвүделиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын номчуп танышкаш, аныяк саанчылар мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедиринге төлептиг үлүүн киирери-биле инектериниң ажаалда, чемгерилгезин улам экижидип тургаш, чедиишкинниг ажылдаарын хүлээнгеннер.

Б. МОНГУЛ-ООЛ

Улуг-Хем район.

Делегей бо хүннерде

А. А. ГРЕЧКОНУҢ ФРАНЦИЯГА ЧОРААНЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ДЫҢНАДЫГ

ПАРИЖ. (СЭТА). ССРЭ-ниң камгалал министри А. А. Гречконуң Францияга чораанының дугайында дыңнадыг Парижке парлаттынып үнген. Национал камгалалдың күрүне министри М. Дебрениң чалаанын ёзугаар ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко Францияга ноябрь 27-ден декабрь 2-ге чедир албанның аян-чоруун кылып чоруп турган деп, ол дыңнадыгда чугаалаан.

Маршал А. А. Гречконуң аңаа чоруп турган үезинде ону республиканың президентизи Ж. Помпиду хүлээп алган болгаш премьер-министр П. Месмер-биле, М. Дебре-биле А. А. Гречко чугаалашкан.

А. А. Гречко Париж районда болгаш можуда хөй-хөй шериг, үлетпүр объектилеринге чораан. Ону ылаңгыя Истрада ужудуушкун шепелдериниң төвү, Карпьяньда өөредилге төвү хүлээп алган. Тулон хоорайга база чораан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле Франция Республиканың президентизи Ж. Помпидуның ат салганы «ССРЭ биле Францияның аразында кады ажылдажылга принциптерин» барымдаалааш, делегейниң дүшкүүрлүг байдалын чавырылдырарынга совет-француз харылзааларны калбартырының чугула ужур-дузалыын Маршал А. А. Гречконуң Парижке беседаларының үезинде ийи тала демдеглээн.

Маршал А. А. Гречко болгаш М. Дебре шериг талазыбиле совет-француз харылзааларның байдалын чугаалашкан. Олар ол харылзааларны боттанып турар деп демдеглээн болгаш 1971 чылдың октябрь 30-деги совет-француз декларацияны ёзугаар ук харылзааларны тударын уламчылаар деп шиитпирлээн. Ол харылзаалар ССРЭ биле Францияның улустарының аразында билчиишкиниг, найыралдыг харылзааларны быжыглаарынга дуза чедирер дээрзинге ийи тала бүзүрелдиг.

ИЙИ ТҮҢНЕЛ—ИЙИ ДЕЛЕГЕЙ

Совет кижилер Конституция хүнү — алдарлыг байырлалды уткуп турар. Капиталистерниң, помещиктериң эргечагыргазын дүжүрген үеден бээр эрткен чылдарның дургузунда бистиң Төрээн чуртувустуң эрткен оруунче чоргааралдыг көрүп турар. Акыдуңма социалистиг чурттарның улустары бистиң-биле кады чаңгыс хүрээленде буруңгаарлап турар. Социализмниң идеялары капиталдың тергиндеп турар чурттарында безин калбак улус массаларны боттарының талазынче чаалап ап турарынга олар сеткил ханганын илергейлеп турар.

Капитализм делегей чөрүлдээлериниге бүзээлеп туттурган, ынчангаш чөрүлдээлер чылдың-на улам чидигленген. Акшалыг шоодайлар дег апарган хөреңгитеннериң эрге-чагыргазы чонну качыгдал, човаланнарга таварыштырып турар. Бистиң чурттап турарывыс бо үүс чылдың дургузунда 60 миллион кижи дайынга өлүткен, 110 миллион кижи бертилип-бежелген. Ол дээш харысалга империализмге онаажып турар. Он-он миллион кижи империалистиг дайыннарның үржуундан тывылган аарыглардан, эпидемиялардан кырылган болгай деп, АКШ-тың Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Гэс Холл бодунуң чоокта чаа парлаттынып үнген «Империализм бөгүн» деп номунда демдеглээн.

Капиталистиг дарлалдың чайлаш чок үржуктары — аш болгаш түрегдел. Аъш-чем болгаш көдээ ажыл-агый талазы-биле делегей организациязының чоокта чаа дыңнадып чарлаан барымдааларындан алгаш көөрге, амгы үеде 450 миллион кижи аштап түрээр човаланга туттуруп турар. Кощкак хөгжүделіг чурттардан амыдырал деңнели арай бедик күрүнелерже үүс-үүс муң кижи дезип чоруп турар. Ооң олар дораанна Барыын Европаның болгаш Американың капиталистеринге чиик хөлезилиг ажылчын күжүн тып бээр амгы үениң кулдар садыгжыларының дерзин дарлалынга кире бээрлер.

Италияга 1970 чылдың мартта «элдедикчилериниң» чажыт ажыл-чөрудулгазын хоруур хоойлу хүлээп алдынган. Олар хамыктың мурнунда мурнуу таланың хөлечиктерлиг девискээрлериниге ажылчын күжү садып сайгарарының шыпап-ла кара рыногун организастап алган. «1970 чылда үндүрген ол хоойлу чогум хоойлу болу албас бир чылдагаан бар: ону аналала амыдралга «боттандырбайн турар» — деп, Италияның хөлечиктер каттыжыышкынының секретары К. Папарелла «Темпо» журналга берген интервьюзунда медеглээн. Даштындан көөрге эки кылдыр сагындырар хирезинде, саазын үзүндүлери бооп калыр хоойлулар үндүрери — «буржуаз демократияның» база бир онза чаңчылы болу берген.

Монополияларның эң улуг коччаа мөлчүп алырын хандырарынга капиталистиг күрүнени, ооң хамык администрация аппарадын, бүгү эргечагырга, эргелел органнарын бараан болдурган. Каттышкан Штаттарда капиталистиг үндүрүг системазы безин ону херечилеп турар. Америк чиеден-даа алгаш көөрге, чоңдан, чогум шынында, хамыктың мурнунда ажыл-ишчилерден тыртар үндүрүг болза АКШ-ка сөөлгү 30 чыл дургузунда капиталистиг компанияларның арыг орулгаларындан тыртар үндүрүгүнүң улгатканынга бодаарга үш катап ажыр улгаткан.

Капиталистиг чурттарда хамаатыларның дең эргелиг болурун хандырып турар «политиктиг эргe-шөлээ» бар деп чулчуруушкуннарны буржуаз пропаганда эңдере нептередиксээр.

Чоокта чаа Каттышкан Штаттарга соңгулда болган. Аңаа республиканчы, болгаш демократтыг — буржуаз ийи кол партияның кандидаттарының аразында демисел бооп турган. Даштындан көөрге, соңгукчуларның күзел-соруун хостуг илергейлээр дээр чугаа-соот болуп турган. Чогум херек кырында байдалын алгаш көөрге, хөй акша-хөреңгизин чок кандидаттарның тиилелге чедип аптар хензиддаа ынаныжы турбаан.

Капитализмниң ындыг бужар уржуктарындан бистиң улузувус шагда-ла чайлаан. Бистиң улузувус эң мурнакчы ниитилел тургузуун — коммунистиг ниитилелди тургузарынга шуут шиитпирлиг, ССРЭ-ниң чартык үүс чыл оюн уткуп турар.

А. КРАСИКОВ.

(СЭТА).

С. АЛЬЕНДЕ МЕХИКОДА

МЕХИКО. (СЭТА). Чилиниң президентизи Сальвадор Альенде даштыкы хөй-хөй чурттарга баар аян-чоруунуң аайы-биле Мексиканың найысылалында чеде берген.

Хүндүлүг чили аалчыны найысылал аэропортунга Мексиканың президентизи Луис Эчеверриа Альварес болгаш албанның өске-даа кижилери уткаан. Мексиканың найысылалының муң-муң чурттакчылары Сальвадор Альендени болгаш ону үдеп чоруур кижилерни чүректиң ханызындан найыралдыг уткуп алган.

Чилиниң чазааның медеглели

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилиниң чазаа медеглел чарлап дыңнаткан. Ында чуртка социалистиг чаартылгалар кылырының үндезиннерин тургузар дээш, Улусчу чаңгыс эп эвилелиниң программазын боттандырарынга шиитпирлиин ол медеглелде демдеглээн. Ол программаны күүседири мөлчүлгени, латифундизмни болгаш даштыкы чурттар монополияларының күчүлелин национал экономиканга узутнаар арганы бээр деп, медеглелде айытган.

КЕРЭЭГЕ АТ САЛЫР ДУГАЙЫНДА ДЫҢНАДЫГ

БЕРЛИН. (СЭТА). ГДР-ниң чазаа биле ГФР-ниң чазаа ийи күрүнениң аразында харылзаалар үндезиннериниң дугайында керээге 1972 чылдың декабрь 21-де Берлинге ат салырын дугурушкан деп, Берлинде чарлаттынган. дыңнадыгда чугаалаан.

СИНГАПУРНУҢ МИНИСТРИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

СИНГАПУР. (СЭТА). Амгы үеде бодунуң хамааржылга чок догуннаар эргези дээш дайылдажып турар улусту шериг талазы-биле күчүлүг АКШ ышкаш чурт безин күш-биле базып шыдавас деп чүвени Вьетнамда дайын бүгү делегейге тодаргай бүзүредип көргүскен деп, Сингапур Республиканың даштыкы херектер министри С. Раджаратнам медеглээн. Министр ол медеглелди даштыкы чурттар корреспондентилериниң каттыжыышкынының кежигүннериниге чүве чугаалап тура кылган.

ЖОРЖ МАРШЕНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Чөөн үеледиг күштериниң каттышкан чазак программазы ажылчы чоннуң амыдырал деңнелин бедидер деп кол сорулгалыг дээрзин, ФКП-ниң Чиңгине секретарының оралакчызы Жорж Марше национал телевидениени дамчыштыр француз соңгукчуларга медеглээн. Чурттуң бүгү девискээрлериниң ажылчы чону каттышкан чазак программазынга чогум-на ынчангаш ынаныып, деткип турар.

ТАЙБЫҢНЫҢ КҮШТЕРИНИҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр). Тайбың күзээр күштер Каттышкан Нациялар Организациязынга улуг тиилелгелиг болурун чедип алган. КНО-нуң Кол Ассамблеязы улустар аразының харылзааларынга күш ажыглавазының болгаш ядролуг чепсек ажыглаарын мөңге хоруур дугайында шиитпир үндүрген.

Улустар аразының харылзааларынга күш дөгөзиниң бүгү хевирлерин ажыглаарындан КНО кежигүнү күрүнелериниң ойталаарын база ядролуг чепсек ажыглаарын мөңге хоруурун оларның өмүнээзинден Кол Ассамблея хүлээп алганы ол шиитпиринде хүндүткелдии-биле медеглээн.

Хүндүткелдиг ол медеглелди бүрүн боттандырарынга чогуур хемчеглерни болдунары-биле дүрген алырын Кол Ассамблея Айыыл чок чөрүк Чөвүлелинге саналдаан.

Күш-биле девискээр эжелеп алырын канчап-даа таарышпас деп бууу шавар принцип барын болгаш ындыг девискээрлерни боттарының эргезиндe бар бүгү аргалар-биле күрүнелериниң камгалаар эргени ыяап-ла эдилээн турарын ук шиитпир ооң-биле капсырлаштыр бадыткаан. Ол шиитпир боттарының эргешөлээзи дээш колония улустарының демисежир, чөптүг эргелиин база бадыткаан.

Ол чугула айтырыгны тургузар эгелээшкинни Совет Эвилели кылган. Совет чазак улустар аразының харылзааларынга күш-ажыглаарындан ойталаарын делегейниң хоойлузу чергелиг болдурарын база ооң-биле чергелештир ядролуг чепсек ажыглаарын хоруурун эргежок чугула деп көөрүн барымдаалаш, Кол Ассамблеяның амгы сессиязынга чугаалажыры-биле ол айтырыгны саналдап киргеп.

Ук айтырыгны ынчалдыр үнелеп көөрүн КНО кежигүнү чурттарының хөй нуруузу чөптүг күзел-бодалдыг деп саналаан болгаш ону бүгү-ниити үүлдүг деп көргеп. Ол шиитпир төлевилелин хүлээп алырынга удур чүгле Кыдаттың Албаниянын, Португалияның болгаш Мурнуу-Африка Республиканың төлээдери бадылаан.

Пекиниң төлээлекчилери хөгжүп эгелеп турар чурттарның эрге-ажыктарын камгаларынга туржур бис деп турар хирезинде, расистер биле колониязаторларның эштенчилери болу берген. Ындыг апаарынга оларны калчаалыг антисоветизм, Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның тайбыцны, делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарынче утланган кандыг-даа саналдарынга удурланыр үүлгедиглер кылырының уржуктары чедирген.

Кол Ассамблеяның ноябрь 29-та болган хуралын шынаала тайбыцның болгаш чепсегленнишкин дүжүрериниң шуулганы деп болур. Чепсегленнишкин дүжүрер талазыбиле бүгү делегей конференциязын чыылдырар дугайы — база бир совет саналдың талазы-биле шиитпир үндүрерин Ассамблея база ол хүн үүлдүг деп көргеп. Чепсегленнишкин дүжүрер талазыбиле чамдык хемчеглер алырынга хамаарышкан хөй-хөй айтырыгларның талазы-биле Кол Ассамблеяның бир дугаар комитединиң шиитпирлери база бадылаттынган.

ЧОРГААРЛАНЫР „САЯНЫВЫС“

Каяа-даа чораан кандыгдаа театрга олургаш, Тыва АССР-ниң күрүнениң ырыныңболгаш танцының «Саян» ансамблин болганчок-ла сактып, оске коллективтер-биле деңнеп бооп силер. Кижиниң төрээн черинге болгаш чонуңга ынакшылың, чоргааралын деңнээр чүве чок. Деңнелге кылырда бо бодалды удуртулга болдурбайн, уран чүүлдүң негелделерин, күүседилгениң мергежилин бирги чергеге тургузуп алгаш бодаар болгай бис. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң баазазынга, мырыңай каш-ла чыл бурунгаар тургустунган бистиң «Саян» ансамбль чогаадыкчы шын орук-биле хүн бүрү өзүп, хөй национал Сибирьниң шырак дээн коллективтериниң аразында чоруп турар деп бүзүрелдиг чугаалап болур.

Бо түңнелди бадыткаар төлээде, ооң сөөлгу концерт программазынга доктаай каптаалы: «Ак-көк Саян даглары-ның кырында» деп аттыг программа тыва улустуң «Кайгамчыктыг интернациональ» деп ырызы, «Чүректиң ыры» деп ыры-танцылыг композиция-биле эгелээш, «Октябрь ыры-биле» доостур. Программаның бирги кезээ тыва улустуң ырларындан болгаш тыва композиторларның чогаалдарындан тургускан. А ийиги кезээ — украин, чех, орус болгаш тыва ырлар болгаш танцылардан тургустунган өңгүр чечек дег чүүлбүрү. Программаның ийиги кезээ орту кирип чорда, чогум кандыг ансамбльди көрүп орарының дугайын уран чүүлге негелделиг көрүкчү бодай бээр. Ынчан, «Саян» ансамбль дээрге чогаадыкчы ажыл талазы-биле хар-назынындан мурнап бар чыдар, бедик мергежилдиг, профессионал коллектив, ооң келир үези улуг деп түңнелди үндүрген-нер хөй. Бо дээрге чүгле бистиң көрүкчүлеривистиң эвес, а эрткен чайын биске чораан РСФСР-ниң бөлүк композиторларының, Хакасияның база Бурятияның уран чүүл ажылдакчыларының үнелели чүве.

Ындыг-даа болза, чамдык тыва ырларны хорга таарыштыр ажылдап кылырда, ооң национал үндезинин хумагалап, тыва чонуң канчаар ырлап чорааның ханыза-биле ооренин көрзе кандыгы; танцыларны ам-даа профессионалдыг бедик деңнелге тургусса үүл деп, көрүкчүлерниң айтырып, саналдап турары — ансамблиисти ам-даа эки болдурар дугайында сагыш-човаашкыныың хереглиг болур.

Ансамбльдиң хериг базымнар-биле өзүп орары ооң уран чүүл удуртукчузу. Тыва АССР-ниң культурезының алдарлыг ажылдакчызы Роберт Лесниковтуң, музыка талазы-биле удуртукчузу, РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы, Тыва АССР-ниң улустуң артизи, композитор Алексей Чыргал-оолдуң, хормейстер Эльмира Жемуляеваның, балетмейстер-репетитор Рудольф Ульяновтуң, чаладып кээп турган специалистериниң, адактың соонда, бүгү артистериниң күжениишкиниг ажылының түңнели болур.

— Бистиң ансамблиис ССРЭ-ниң алдарлыг 50 чыл ооңга тураскаатка байырлаалдарга киржиря-биле чаартынган программаны белеткеп алган — деп, Роберт Лесников чугаалаан, мынчаар уламчылаар.— Шажынның хуурмак сурталалын шооткан «Буданың үүлгедиглери» деп танцыны, чаладып келген балетмейстер Иопина Евгеньевна Бурвак тургускан. Ол мөрөөнде программага коргузуп турганывыс «Ча адыгжылары» деп танцыны чаартып кылган. Ооң ыңай, мен бодум тыва улустуң «Солун чаагай совет чуртум» деп ырызыны ийити ырыга таарыштыр ажылдап кылган мен. Ону дыңнаан, санал-оналын киирер боор деп көрүкчүлерден идегээр мен. Эльмира Жемуляеваның «Шеми-Бажы» деп ырны хорга таарыштыр кылганы мен бодаарымга солун. Шүлүкчү Монгуш Доржуның «Чылгычының ыры» деп шүлүүнге музыканы бижээн мен. Композиторлар ону программага киирип болур деп түңнелди үндүрген.

— Ансамбльдиң чоокку өйларда ажыл-чорудулгазынга хамаарыштыр чүүү чугаалаг болур силер?— деп айтырыгга Күрүне филармониязының директору, Тыва АССР-ниң культурезының алдарлыг ажылдакчызы Родион Оку-оолович Далай-ооддуң харылаары болза:

— Амыы үеде чаарыңган программа-биле чергелеп ансамбльдиң хеп-сынын чаартыр талазы-биле ажыл баа чоруп турар. Чоокте чаа Москвага чораан, хереглиг материаддарны, бүгү чүүлдерни тып дугуржуп алдыыс. Биске ам концерттерге кедер чаа, көрүштүг хептер база бар. Чаа чылдың эгезинде чаартынган программа-ыяк бөлүк бээрге, Саянны ажыт, ийити аян-чорукче ансамбль аттаныр. Ынчан Орта Азияның республикаларының ажы-дуюма чонуңга чораан болуп чедер бис.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: Удавас кажеер ажыттынар. «Саян» ансамбльдиң эдлчеглиг концерти эгелээр. Ансамбльдиң уран чүүл удуртукчузу Роберт Лесников артистер-биле кады.

Фотозу авторнуу.

ЧОДУРААЛАР

Новелла

Күскү хыраага шондурупкан чодураларны хүннүң хереллери чылыг тыныжы-биле өргеледи берген соонда көрүп турарга, сагыш-сеткилге соглеттинмес бир-ле дүвүрелди төрүттүндүрүп келир. Каш-ла хонуктар эрте бээрге, кара доңдак эгелээр, ынчан бо чодураалар дүне када чаржады донулай бергилээш, хүннүң шонуундан база катап-ла мөндүйжү бергилээрлер. А ооң соонда... Ооң соонда эверергеш... Мындыг бодалдарга алзып, часкы шагда ак энчектериниң думчукка өстеп келир чаагай чыттыг чодураларже көрүп тур мен. Бир улуг дөстүң будуктарын сып каапкан, өскелериниң артында-ла ылгалдыг чемдие берген тур. Ол будуктарга сөлбак-салбак дозур кара чодураалар, дизип каан сырый кара шурулар дег, тургулааны чугаажок. Оларны кандыг-бир чиижең кижи базаарга аппаргаш, көпеекке-даа орнап алганы чадавас, чок-ла болза карбаң холдар будуктарны камхайыра чокка сый тыртказ, «алдынын» чипкеш, артканын дужа-келбиже шывадапкан-даа боор.

Дозур кара чодураалар
Домак билир турган болза,
Будуун сыккан карбаң холду
Буруулуг деп чарлаптар
ийик.

Мындыг түңнелге келгеш, сесерликче улам ханылап бар чораан, өске чодураалар дугайын сактып келгеш, долгандыр турар бүгү бойдусту куспактапкаш, кижи бүрүзүнге эңне чараш, эргим ырдан ырлап бериксээм кели берди. Чүрээм бойдустуң чайгаар бүткен янзы-бүрү аялгаларынга улажы бергензиг, эзт-сөөгүмнү изидип, хей-аъдымны ужуктура берди...

★ ★ ★

Бистиң сес дугаар клазывысты чамдык өереникчилериниң «уруглар клазы» дижи бергени-даа таварылга эвес чүве. Класста чээрби уругнуң аразында ар хиндиктиг улус дөрт-ле борбак бис.

Орус литература башкызы Надежда Ивановна тайылбырын доосказ онаалгага «Онегиниң менче чиге кайгап келген. Арным изиш дээн... Сактырымга уругнуң арны долбанналы хона бергеш, сыртылаажы кыймыш дигеш, хүлүмзүрүй каапкан ышкаш болду...

Сөөлгү кичээл төнерге, тарап эгелединис.

— Сээн ады кым аа?—деп, Галя айтыра-дыр.

— Мээн адым Маадыр-оол.

— Мээн Галя. Ачай Каракыс дээр. Мен ачай шагдаа ажылдаар. А сен ачай кайда ажылдап турар?

— Колхозта.

— Ам сен кай баар, Маадыр-оол?

— Дазылга баар — деп, уругнуң чугаазының аянынга алзы каапкан болдум.

— Дазылга түү ол?

— Интернат, комната баар дээримге, уруг ам-на билип кагды.

— Кежээ сен чүнү кылыр, Маадыр-оол?

— Комсомолга киреринге белеткенир. Бистиң мында комсомол кежигүнүнге киирер дээш белеткен турар деп чоргаарал-биле чугаалаадым.

— Ой, мен база кирер. Кызылга бичин-ле кирбээн. Мында келген. Ам кирер-ле дидир.

Галя кежээ чедип келгеш, бистиң-биле кады комсомол кежигүнүнге кирер дээш белеткенир болду. Ооң-биле байырлашкаш, интернатче базыптым.

★ ★ ★

Имиртин дүжери билек-ле ырак сынга ийи шолбан хөлбегер ак чайырлар чажып, көдээ суурну магадаанзыг чивенейнип тургудаарлар.

Комсомолдуң төрүттүнген хүнүн таварыштыр ооң хүрээлелинге киреринге күзээн бистерни белеткээри барык-ла дөстүп турган чүве.

Бо кежээ база-ла эрги айтырыгларывысты катапташ, чаа келген Галяны билир шаавыс-биле шылгадывыс-даа.

Школадан үнүп кээривиске болгандыр дүмбей. Ай ам-даа үнмээн. Ыржым болгаш чылыгзымаар кежээ болду.

— Маадыр-оол, мында кел. Бажың баар, мен коргар-дыр. Кады чоруур, аа—деп, Галя дилей-дир.

Галяны бажыңынче үдеп чоруптум.

— Маадыр-оол, мен сеңээ белек бээр. Ону комнатага көөр аа — дээш, саазында ораап каан чүвени тонунуң карманындан ужулгаш сунду.

— Чаа, өрээлимге көөр мен, четтирдим. — дээш, чүвүрүм карманынче камныы кончуг суп алдым.

— Сээн авай бар — деп, ол айтыра-дыр.

— Авам бар. Колхозта ажылдап турар.

— Мээн авай башкы. Бо школа ажылдаар. Орус дыл башкылаар. Мээн авай орус, а ачазы тыва-дыр — дээш, сында шолбаннарже көре-дир.

Галяның бажыңынын чанынга чедип кээривиске, байырлыг — дээш, холун сунадыр.

— Байырлыг — дээш, чылыг холун тудуп кагдым.

Дазылгага кирип кээривиске оолдар мени үглей-ле бердилер.

— Че, чүнү хөөрештин?

— Чүнү хөөрежир боор.

—Дораан үдеп эгелээн, берге эр ийин мооцар—деп, ооңгы классчы Калдар-оол өнемчээш:

— Орус дылга багай кижиге чугаалажыры-ла берге-дир. Акыл мен болзумза, суг салба чүвен аан—деп бо-ла.

— Өөренип алыр мен!—деп ширинн харылапканымга бодум эгени берип-тир мен.

— Шын-дыр. Өөренип алыр херек. Орус дылды билир болза оранларга хостуг ужар — деп, Калдар-оол эдишкен сөстерин эгиде шаап алды.

Оолдар удумзурай бээрге, Галяның белээн бүдүү чазып көрдүм. Комсомолдуң хөрек демдээ болду. Комсомолга кирип алгаш, таптыг кадап алыр мен дээш, идегелдин-биле костюмнуң иштики карманынга так шыгжап алдым.

Ооң бээр үе-дүп болза-даа, четчип быжа бергилээн чодураалар көрген санымда-ла Галяның дозураш кара каактарын сактып кээр мен. Ол каактар чодураларга таан дөмей ийин.

Монгуш ДОРЖУ.

УРАН ЧҮҮЛДҮҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Омскиниң улусчу ийити ырыныңы «Улаачы танцызындан» көргүзүг.
(СЭТА-ныи фотохониказы).

Байырлал хүннеринде

Декабрь 3-те

Хөгжүм-шии тетрынга дагестан чогаалчы М. Яхьяевтиң «Куда черле дүжер» деп шиизи кежээкиниң 20 шакта тыва дылга болур. Ол-ла шакта комплексилиг экспедициянын Культура бажыңынга эң эки эстрада ырларын күүседириниң концерти болгаш «Энергетик», «Совет Тыванын 10 чылы» культура бажыңларынга аныяктар кежээлери эгелээр. Күш-культура бажыңынга ВЛКСМ хооркомунуң кубогу дээш хостуг күреш маргылдаазы хүндүскүнүң 14 шакта болур. Кежээкиниң 18 шакта шыдыраа клувунга республиканың бирги чери дээш шыдыраа маргылдаазы эгелээр.

Декабрь 4-те

Кежээкиниң 20 шакта хөгжүм-шии театрынга М. Яхьяевтиң «Куда черле дүжер» деп шиизи, «Энергетикке» аныяк от-буленің кежээзи, комплексилиг экспедициянын Культура бажыңынга бал танцыдарының конкурузу болур. Пионерлер бажыңынга хоорайның пионер дружиналарының бирги чери дээш, «Ак терге» деп маргылдаа хүндүскүнүң 10 шакта эгелээр. Ол-ла шакта Күш-культура бажыңынга спортчу гимнастика маргылдаазы болур. Ипподром дивискээринде хаак баазазынга маргылдаалар, селгүүстээшкиннер хүнүң-не 11 шакта эгелээр. Политехникумнуң спортзалынга хоорайның баскетбол маргылдаазы хүндүс 10 шакта эгелээр.

Декабрь 5-те

Хүндүскүнүң 12 шакта «Энергетикке» уругларның музыка школазының концерти болур. Комплексилиг экспедициянын Культура бажыңынга бот-тывынгыр артистериниң концерти 20 шакта эгелээр. Күш-культура бажыңынга, Пионерлер бажыңынга, политехникумнуң спортзалынга, шыдыраа клувунга декабрь 4-те эгелээн маргылдаалар ол-ла шактарында уламчылаар.

ХООРАЙНЫҢ ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАБЫ.

Чаа чылдың лотереязы

Россия Федерациязының хоорайларында, ажылчын суурларында болгаш көдээ чурттакчылыг черлеринде РСФСР-ниң акша-бараан лотереязының чаа чыл үндүрүгезиниң билеттерин садып эгелээн. Ону 30 миллион рубльге үндүрген. Ол түүнүң 60 хуузу лотерея билеттериниң эзлериге ойнап алыышкынар-биле катан эгиттинер.

СЭТА-ныи корреспондентиэ Россия Федерациязының Сан министерствозунга баарга, РСФСР-ниң акша-бараан лотереязы дыка нептерелдиг бооп турарын аңаа чугаалаан. Бо чылын ойнаашкынныг сес тиражты чорудар деп шиитпирлээн турган. Ынчалза-даа лотереяның чедишкиниг бооп турарып барымдаалап, чаачылга холбаштыр немелде үндүрүлгени кылыр деп шиитпирлээн.

Чаа чыл лотереязының колла ойнап алыышкынары — «Москвич-412» деп чүс база «Запорожец — ЗАЗ-968» деп чүс автомобильдер боон турар. Ол ышкаш 600 мотоцикл, оларның иштинде кожуглуг «ИЖ-Юпитер-3», 200 пианино, 500 телевизор, 3.200 соодукчу, 1.600 хевис бар. Ойнап алыр чүүлдер аразында «Орбита-2» деп магнитофоннар, «ВЭФ-201» деп радиоприемниктер болгаш өске-даа, база кинокамералар, фотоаппараттар, шактар, ооң иштинде хөрөөженнерге алдын хааржактыг шактар, электри-биле ажылдаар самоварлар бар.

Бараанныг ойнаашкынга таварышкан лотерея билединиң эзэи күзели-биле ооң өртээн акша-биле ап база болур. Ол бүгү-биле чергелештир чаа чылдың үндүрүлгезинге акша ойнап алыышкынары база болур, оларның эң хөйүнүң түү 500, 300, 200, 150 болгаш 100 рубль болур. Ийитизи-биле олчалыг билеттерниң эзлери 11.820.000 акша болгаш бараан чүүлдерни ойнап алыр.

Чаа чылдың лотереязының тиражы декабрь 29—30-де Калугада болур.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 3-ТЕ
МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгаалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Өөнүт телекөргүзүг. Школачыларга. **«Будильник».** 12.40 — Өөнүт телекөргүзүг. **«Музыкалыг киоск».** 13.10 — **«Бүзүлбас эвилел».** Казах ССР. 15.10 — Уран-чечен фильм. 17.05 — **Концерт студиязы чалап тур. Күрүнениң Красноярскиде Сибирьниң танцы ансамблинин концерти.** 18.00 — **«Ye».** Информастыг программа. 18.30 — 18.40 — Чапсар. 18.40— Өөнүт телекөргүзүг. **Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА — «Химик»** (Воскресенск). 3-кү оюн. 19.25—**«Кижи болгаш хоойлу».** 19.55 — Өөнүт телекөргүзүг. Уран-чечен телефильм. 21.05 — **Поэзия. А. Межировтуң шүлүктери.** 21.20 — 21.30—чапсар. 21.30— **Профтехөөредилге ажылдакчыларының чагыын ёзугаар концерт.** 22.12 — Өөнүт телекөргүзүг. Телешин. 23.00 — 23.30— **«Ye».** Информастыг программа.

ДЕКАБРЬ 4-ТЕ
МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Өөнүт телекөргүзүг. Уругларга. «Конгулуулар», «Хөглүг минуталар» телетеатрларның көргүзүглери. 12.30 — Өөнүт телекөргүзүг. **«Чай эрте берген».** Уран-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. 13.50 — **«Кадыкшылга».** Эртем-нептередилгелиг программа 14.20 — **«Ажыт-шүжүгүнү денге үлежир».** Документалдыг фильмниң баштайгы үндүрүлгези. 15.10 — Өөнүт телекөргүзүг. **Төп телевидениниң болгаш бүгү-эвилел радиозунуң орус ырлар хорунуң Н. Кутузовка удуртқан концерти.** 16.10 — **Л. Рахманов «Оожургал чок кырган назын».** Ленинчи комсомол аттыг театрның шиизи. 18.00 — **«Ye».** Информастыг программа. 18.30 — 18.40 — Чапсар. 18.40 — **Москваның концерт залдары-биле.** Музыкалыг тайылбыр. 19.55 — Дамчыдылгалар программазы.

КЫЗЫЛДАН

20.00 — **«Биске деп эргеги берген хоойлу». ССРЭ-ниң Конституция хүнүнге тураскаатка дамчыдылга** (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

21.30 — Дамчыдылгалар программазы. 21.35 — **Поэзия. А. Межировтуң шүлүктери.** 21.50 — **Советтер чуртунуң кино уран чүүлү. «Эзэн черниң кыйгызы»** Уран-чечен фильм. 23.00—23.30—**«Ye».** Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыннатканын ёзугаар алырга, бөгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге хар чаар. Барыын угланыышкынныг хат кошкак, барыын районнарның чамдык черлеринге күштүг болур. Агаарның температураазы даглыг черлерге 13—18, өскелериге 8—13 градус соор.

Кызылга булуттаар, кежээликтей хар чаар. Хат кошкак. Агаарның температураазы 12—14 градус соор.

ЧАА КИНОЛАРНЫ СОНУУРГАҢАР

Республиканың киноэкраннарынга

Чурттуң киностудиялары ССРЭ-ниң 50 чылынга тураскаатка киноларны үндүргүлээн. Декабрьдэ болур киноларның аразында **«Отту чагырганы»** деп кино кол черни эзлеп турар. Делгем экраныг ийи сериялыг кинону «Мосфильм» киностудиязы режиссер Д. Храбровицкий тургускан.

Бистиң чуртувустуң эрткен оруун ооң тодаргай көрүп болур. Баштайгы беш чылдарының чоргааралы — Магнитогорскинин тудуунган бөгүнгү эң ыракшылдыг ракета техниказынга чедир үени хаара туткан. Болуушкуннарда кол черни конструктор (ракеталарнын) Андрей Ильич Башкирцев эзлеп турар. Башкирцевтиң ролунда — Кирилл Лавров. Ол хөй киноларда ойнаанын билир бис. Ол Ленинградта Горький аттыг шиитеатрында ажылдап турар.

Башкирцевтиң ынакшаанын хереэжен кижиниң ролюн Киев чурттуг артист А. Рогоцева күүсеткен. «Экии, Мария!» деп кинонуң кол ролюнга чоокта чаа ойнаан болгай.

Карловы Варыга эрткен бүгү делегей кинофестивалынга үстүнде кино кол шаңналга четкен.

М. Горький аттыг киностудия **«Мында даң хаалары ыржым»** деп кинону үндүрген. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында фронтуга совет кижилериниң эрес-маадырлыг чоруун кинода алдаржыдып турар. Төрээн чурту дээш амы-тынын берген старшина Васков болгаш зенитчик беш кыстың салым-чолун ук кинодан көөр силер.

«Хенертен келген аалчы» деп кинону Э. Казакевичиниң рассказын ёзугаар тургускан. Кинону тургускан режиссёру — Владимир Монахов.

Дайын соонда элээн чылдар эрткенде капитан Нечаевтиң өг-бүлезинге дайын шөлүнге ооң эжи чораан сержант Слепцов чедип келир. Дайынга өлүрткен эжинин маадырлыг чоруунун дугайын ооң кадайынга төөгүн бээр.

Кинонуң режиссёру В. Монаховтуң ады «Кижиниң салым-чолу» деп кинонуң соонда онза нептередгей апарган. Ук кино дээш аңаа Ленинчи шаңналды тывыскан. «Бедик», «Оптимистиг трагедия» дээш өске-даа киноларны тургускан.

«Сени манап тур бис, оол» деп кинону «Узбекфильм» киностудиязга тургускан. Ында хөй национал дыг коллективтиң кижизидикчи күүжүн көргүскен.

Төөгү-революстуг темага тураскааткан **«Хары кижи»** (Горький аттыг киностудия), **«Сылдыс өөү»** (украин режиссер Николай Ильинский тургускан), **«Отту чагырганы»** («Киргизфильм» киностудия тургускан) деп кинолар база солун болуру чугаажок.

Дайын үезинде бодунуң ашаан чидирзе-даа, аңаа изиг ынакшылды, шынчы чорукту чүрээнге шыгжап чоруур аныяк хереэжен кижиниң дугайын **«Келин»** деп туркмен кинода чугаалап турар. Ол ышкаш **«Сээн холдарыңның чылыы»** деп грузин кинода кенин уругларынга ынакшылын тоожуп турар.

«Казахфильм» киностудия **«Арыг балладазы»** деп кинону тургускан. Ук кинода белорус оол Федя биле казах уруг Айгульдун кадыг-бергеге быжыккан найыралын көргүзүп турар.

Бодунун ат-алдарын бодааш, чүге-даа доктаавас кижиниң дугайын **«Үзүк-ховаган танцызы»** деп кинодан көөр силер. Ында кол рольду билдингир кино артизи Ия Бруно ойнап турар.

Амгы таджик колхоз суурунуң чурттакчыларының амыдыралын **«Дээрбе доктаай бергенде»** деп кинодан сонуургап болур силер.

Л. КАБАКОВА.

АЖЫЛДААРЫН ЧАЛАП ТУР БИС:

Аъш-чем бараанныың магазиннеринге ажылдаар садыгжыларны, ажылчыннарны, чүдүрүкчүлерни, техничкаларны, экспедиторларны, кастеляншилерни Кызыл-садыг чалап тур.

Газ-биле чырыдар реклама кылыр цехке шил шуткуп өөренирлер база электриктер, жестянщиктер хереглеттинип турар.

Ажылга кирерин күзээннер Кызыл-садыгның кадр килдизинге келир. Адреси: Кызыл хоорай, Октябрьская кудумчузу 29. Телефон 54-14.

КЫЗЫЛ-САДЫГ.

ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА декабрь 3, 4, 5-те

М. ЯХЬЯЕВ.

«КУДА ЧЕРЛЕ ДҮЖЕР»

(2 кежегелиг 6 көргүзүглүг комедия)
Шииниң эгелээри 20 шак.
Касса 10 шактан ажылдап турар.

ДИРЕКЦИЯ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Отту чагырганы»** (1-ги 2-ги кезектери) 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 21.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ» **«Дөртелээн бис»** 15.15, **«Дошкуурал дугайында баллада»** 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Липаларлыг хоорай»** 10.20, 12.10, **«Доңуушкун»** 14.00, 15.45, 20.30, **«Чечек болгаш даш»** (1-ги, 2-ги кезектери) 17.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Үш чоон кижилер»** 9.00, 12.40, **«Ийи эжишки албан эрттирип турганнар»** 10.50, **«Шпагалыг ыдыктыг кижи»** 14.30, 16.40, **«Хаттыг эрик»** 18.40, 20.40 шактарда.

ДЕКАБРЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Отту чагырганы»** (1-ги, 2-ги кезектери) 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Дөртелээн бис»** 10.00, 11.50, **«Шпагалыг ыдыктыг кижи»** 15.00, 16.50.

«ВОСТОК»: **«Довранның ужуралдары»** 11.30, 13.15, 18.40, 20.30 шактарда. **«Дошкуурал дугайында баллада»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **Киночыныды** 9.00, 12.30, **«Разведка үезинде болган чорук»** 10.30, 14.20, **«Сээн-биле мен»** 16.30, 18.30, 20.40 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, карысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амылырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, көдээ ажыл-агый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тыванын ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС — 01127